

***Vyörynskis!* Suomen kielen imitatiivien semantiikkaa**

Kristiina Toukovaalkama

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kesäkuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Kielen oppimisen ja opettamisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Kristiina Toukovalkama

Vyörynskis! Suomen kielen imitatiivien semantiikkaa

Sivumäärät: 69 sivua, 6 liitesivua

Tämä tutkielma käsittelee suomen kielen imitatiivien semantiikkaa. Imitatiivilla tarkoitetaan sanaa, joka jäljittelee ääntä tai liikettä (*miau, viuh, kilin kolin*). Tutkielmassani selvitin imitatiivien muodon ja merkitysten vakiintuneisuutta. Hyödynnän tutkimuksessani sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusotetta.

Tutkimusaineistoni olen kerännyt kyselyllä, jonka laatimisessa olen hyödyntänyt Aku Ankka -sarjakuvalehden imitatiiveja ja sarjakuvaruutuja. Kysely koostui kahdesta eri osiosta. Ensimmäisessä osiossa vastaajat keksivät merkityksen kuudelle kontekstistaan irrotetulle imitatiiville ja vastasivat lisäksi kahteen monivalintatehtävään, joissa heidän piti arvioida näiden kuuden imitatiivin ilmaiseman äänen korkeutta ja voimakkuutta. Toisessa tehtäväosiossa vastaajat taas keksivät itse sopivat imitatiivit viiteen eri sarjakuvaruutuun. Sain kyselyyni vastauksia 225 vastaajalta.

Aineistoa tarkastellessani olen jakanut ensimmäisen tehtäväosion imitatiiveja Anni Jääskeläisen esittämiin imitatiivikategorioihin. Olen myös asettanut imitatiivit kesy–villi-akselille, ja tähän sijoittumiseen on vaikuttanut sekä imitatiivin muoto että merkitys. Imitatiivien muodon ja merkityksen yhteyttä olen käsitellyt myös aikaisemman äännesymboliikkatutkimuksen valossa. Olen nostanut analyysissäni esiin imitatiivien yleisimpiä merkityskuvauksia ja esittänyt myös numeerista tietoa niiden esiintyvyydestä aineistossani. Lisäksi olen tarkastellut monivalintatehtävistä saatujen vastausten perusteella sitä, kuinka korkea ja voimakasta ääntä kukin imitatiivi kyselyni vastaajien mielestä kuvaa. Toista tehtäväosiota tarkastellessani huomio on kiinnittynyt edellistä enemmän imitatiivien muotoon. Olen tutkinut, mitkä äänneet kunkin tehtäväkohdan imitatiiveissa esiintyvät useimmin.

Analyysini perusteella kaikkein kesyimpiä imitatiiveja ensimmäisessä tehtäväosiossa olivat *hauks* ja *vyörynskis*. Nämä olivat siis kaikkein vakiintuneimpia. Muut ensimmäisen tehtäväosion imitatiivit, *plulur*, *kra-paum*, *krlinks* ja *pauk pauks*, osoittautuivat puolivilleiksi. Toisessa tehtäväosiossa vastaajat muodostivat imitatiiveja sekä puhtaan äännesymbolisiin perustein että verbeistä takaperoisesti johtuen. Vastaajien keksimistä imitatiiveista oli löydettävissä äänneellistä säännönmukaisuutta, kun esimerkiksi šekin repimistä kuvattiin useimmiten jollakin *r*-alkuisella imitatiivilla ja selkään läpsäisyä taas *l*-alkuisella imitatiivilla. Tulokset osoittavat, että imitatiivien muoto ja merkitykset eivät ole sattumanvaraisia; yksikään kyselyni tehtäväkohdista ei ollut sellainen, ettei sen vastauksista olisi löytynyt lainkaan säännönmukaisuutta.

Jatkossa imitatiivien tutkimuksessa katseen voisi kääntää esimerkiksi siihen, käyttävätkö eri-ikäiset ihmiset imitatiiveja eri tavalla.

Avainsanat: ekspressiivisyys, imitatiivi, kognitiivinen kielitiede, semantiikka, äännesymboliikka

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat.....	5
1.2	Aiempaa tutkimusta	6
1.3	Tutkimusasetelma	8
2	Tutkimuksen teoreettinen tausta	10
2.1	Kognitiivinen kielentutkimus, semantiikka ja pragmatiikka.....	10
2.2	Kielen ekspressiivisyys ja äännesymboliikka.....	11
2.3	Imitatiivit	13
2.4	Onomatopoeettisuus sarjakuvissa	16
2.5	Aineiston esittely	18
3	Aineiston imitatiivien semantiikkaa	21
3.1	Tunnistustehtävä	21
3.1.1	<i>Hauks</i>	21
3.1.2	<i>Plulur</i>	25
3.1.3	<i>Krlinks</i>	29
3.1.4	<i>Kra-paum</i>	33
3.1.5	<i>Pauk pauks</i>	38
3.1.6	<i>Vyörynskis</i>	42
3.2	Tuottotehtävä	46
4	Lopuksi	59
	Lähteet	65
	Liitteet	69
	Liite 1. Kyselylomake.....	69
	Liite 2. Taulukot imitatiivien äänenkorkeudesta ja -voimakkuudesta	74

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä tutkielmassa käsittelen suomen kielen imitatiivien merkitysten ja muodon vakiintuneisuutta. Imitatiivi on taipumaton sana, joka jäljittelee luonnon, ympäristön, ihmisten tai eläinten ääntä tai liikettä (Jääskeläinen 2013: 1). Imitatiiveja ovat esimerkiksi *poks*, *pfviiiit* ja *rynkkäjynks*. Imitatiiveja löytyy tavallisesti etenkin sarjakuvista, mikä on innoittanut itsenikin imitatiivitutkimuksen pariin – olen kiinnittänyt näihin onomatopoeettisiin ilmaisuihin huomiota jo lapsena, kun olen lukenut ahkerasti Aku Ankka -sarjakuvia. Toisin kuin osassa sarjakuvalehdistä, Aku Ankka -lehdessä lähtökielisille imitatiiveille on luotu lähes aina suomenkieliset vastineet. Aku Ankka -lehden imitatiivit ovatkin usein olleet yllättäviä ja luovia. Yleisen käsityksen mukaan Aku Ankka on opettanut useat suomalaiset lukemaan, minkä takia on syytä olettaa, että monet ovat törmänneet kirjoitettuihin imitatiiveihin ensimmäistä kertaa nimenomaan sarjakuvien ääressä. Muun muassa näiden syiden takia olen keskittänyt tutkimuksessani Aku Ankka -lehdestä poimittuihin imitatiiveihin.

Imitatiivien maailma on valtava – periaatteessa imitatiiveja on mahdollista keksiä loputtomasti. Siitä huolimatta, että sarjakuvat ovat imitatiiveille hyvin tyypillinen esiintymisympäristö, voi niitä tulla vastaan lähes missä tahansa, esimerkiksi mainoksissa, tuotenimissä tai keskustelufoorumeilla. Imitatiivit mielletään usein lapselliseksi kieleksi (Jääskeläinen 2013: 341). Moni aikuinen kuitenkin käyttää niitä itsekkin huomaamattaan esimerkiksi kuvaillessaan, kuinka hanasta kuuluu *tip tip* tai kangas sanoo *räts*.

Onomatopoeettisuuden ilmaisemisen lisäksi imitatiiveja voidaan käyttää myös metaforisesti (Jääskeläinen 2013: 327) esimerkiksi seuraavaan tapaan: *En nähnyt ketään, kunnes pam! Hän oli edessäni*. Tämä esimerkki hyödyntää mielikuvaa siitä, että imitatiivi *pam* voi kuvata jotakin voimakasta ja äkkinäistä tapahtumaa. Vaikka imitatiivi ei tällaisissa tapauksissa kuvaa tapahtumaan liittyvää ääntä, sen merkitys kuitenkin ymmärretään. Tähän kontekstin tärkeyteen tulkinnassa liittyy myös se mielenkiintoinen seikka, että vaikka imitatiiveja löytyy hyvin vähän sanakirjoista – ja tämän takia joku voisi väittää, etteivät ne ole oikeaa kieltä – niiden merkitykset oivalletaan laajalti. Oma perehtymiseni imitatiiveihin on saanut kiinnittämään huomiota siihen, miten usein imitatiiveja voikaan tulla arjessa vastaan.

1.2 Aiempaa tutkimusta

Imitatiiveja ei ole tutkittu fennistiikassa kovinkaan paljoa. Tavallisesti imitatiivit on laskettu interjektioiden eli huudahdussanojen joukkoon, mistä juontuukin imitatiiveista useimmiten käytetty nimitys, *onomatopoeettinen interjektio*. (Jääskeläinen 2013: 3, 19.) Muita imitatiiveista käytettyjä nimityksiä ovat muun muassa *mimeettinen interjektio* (Rytkönen 1940), *onomatopoeettinen adverb* (Mikone 2001), *ideofoni* (Saarinen 1991; Mikone 2001) ja *ääniefekti* (Herkman 1998). Kuitenkin esimerkiksi Penttilä (1957: 503–504) on huomauttanut, että imitatiivit eivät yleensä ole interjektioita, koska toisin kuin interjektioita, imitatiiveja ei tulkita oireen tavoin. Oireellisuudella tarkoitetaan tässä sitä, että interjektio tuotetaan reaktioksi toiseen tapahtumaan. Esimerkiksi interjektio *auts* voi olla reaktio siihen, että joku on satuttanut itsensä. Imitatiiveissa tämä ei usein päde: jos kellon ääntä kuvataan imitatiivilla *tik*, kyseinen imitatiivi kuvaa kellon ääntä itsessään. Imitatiivit eroavat interjektioista myös siinä, etteivät ne tavallisesti esiinny huudahduksina (Leskinen 2001: 40).

Jääskeläistä (2013) mukaillen käytän tässä tutkielmassa imitatiivi-nimitystä. Kyseisen nimityksen käyttöä voi perustella sillä, että imitatiivit eivät välttämättä ilmennä vain ääntä vaan esimerkiksi liikettä ja erilaisia aistimuksia tai tuntemuksia. Imitatiivit ovatkin usein synesteettisiä, eli ne kuvaavat vaikutelmia moniaistisesti. (Jääskeläinen 2013: 4, 9.) Imitatiivi siis imitoi eri aisteilla havaittuja ilmiöitä.

Imitatiivit liitetään usein lasten kieleen. Yleinen näkemys on, ettei vakavasti otettava aikuinen käytä imitatiiveja puhuessaan tai kirjoittaessaan. (Jääskeläinen 2013: 341.) Tämä selittää osaltaan imitatiivien vähäistä tutkimusta – niitä ei pidetä ”oikeana” kielenä. Imitatiivit kuuluvat ekspressiiviseen eli äänteellisesti motivoituneeseen sanastoon, ja varsinkin historiallisesti ekspressiivistä sanastoa on väheksytty. Varhaisen ekspressiivisanaston tutkijan Ahti Rytkösen (1940) mukaan suomen kielen deskriptiivis-onomatopoeettisesta sanastosta oli pitkään vallinnut sellainen uskomus, että tämän ryhmän sanoja voi kuka tahansa sepittää rajattomasti. Ajan kielitieteilijät liittivät tämän käsityksen varsinkin savolaismurteisiin; savolaisten ”henkinen rakenne” mahdollisti uusien sanojen keksimisen tilanteeseen kuin tilanteeseen. Näitä sanoja nimitettiin *tuokiosanoiksi*. Pienilevikkiseksi oletettua ja vahvasti murrekohtaisena pidettyä ekspressiivisanastoa ei pidetty keräämisen ja tutkimisen arvoisena. (Rytkönen 1940: 40–42.) *Tuokiosana*-nimitys kuvasikin hyvin näihin sanoihin liittyviä asenteita: tiettyyn tilanteeseen tekaistu sana elää vain hetken.

Rytkönen kuitenkin tutki ekspressiivisanastoa laajasti. Tutkimuksessaan Rytkönen korosti interjektioiden tärkeää roolia sananmuodostuksessa ja esitti interjektiot sanoina, joilla on oma merkityksensä ja tarkoituksensa siinä missä muillakin suomen kielen sanoilla (Jääskeläinen 2013: 22–23). Interjektiotutkimuksessaan hän jakoi interjektiot emotionaalisiin interjektioihin (*ah, äh, voi*) ja imitatiivisiin interjektioihin (*röh, räiskis*) (Rytkönen 1940: 17). Näistä ryhmistä jälkimmäinen sisältää ilmaukset, joita nykyään nimitetään imitatiiveiksi. Rytkösen näkemyksiä kuitenkin kritisoitiin fennistipiireissä ankarasti, koska tutkimusilmapiiri ei ollut suojele traditiosta poikkeaville. Tutkimusalan paradigmasta poikkeamista saatettiin pitää vain tarpeettomana spekulointina. (Hamunen 2016: 324, 347.) Ekspressiivisanasto – ja siihen kuuluvina imitatiivit – olivat siis kiistelty aihe, mikä ei ainakaan kannustanut ihmisiä imitatiivitutkimuksen pariin. Mielenkiintoista on, että vastaavat asenteet näkyvät edelleen, kun kielenkäyttäjät kuvailevat imitatiiveja lapsenomaiseksi epäkieleksi. Jos imitatiivien ei nähdä kuuluvan asiatyylisiin (Jääskeläinen 2013: 341), ei niiden tutkimistakaan välttämättä pidetä tarpeellisena.

Myöhemmin imitatiiveja ovat tutkineet tai vähintäänkin sivunneet tutkimuksissaan ainakin Penttilä (1957), Sivula (1989) ja Leskinen (1998, 2001). Näistä Penttilä (1957: 503–504) on ollut ensimmäisiä, jotka ovat käyttäneet *imitatiivi*-nimitystä. Laajimmin suomen kielen imitatiiveja on tutkinut Anni Jääskeläinen (2013). Hän on käsitellyt väitöskirjassaan (2013) kattavasti imitatiivien käyttöä erilaisissa konstruktioissa eli kieliopillisissa rakenteissa. Hän on kuitenkin jättänyt sarjakuvat tutkimuksensa ulkopuolelle. Johanna Viimaranta (2020) on tutkinut suomen kielen veteen liittyvien imitatiivien vakiintuneisuutta. Viimarannan tutkimuksen yhtenä aineistonkeruumenetelmänä on kysely. Tämä tuo kyseisen tutkimuksen melko lähelle omaa tutkimustani, koska kerään myös oman imitatiiveihin liittyvän aineistoni kyselyn avulla.

Jatkan tässä tutkimuksessa tiellä, jolle lähdin jo kandidaatintutkielmaa tehdessäni.

Kandidaatintutkielmani käsittelin seitsemän – niin ikään *Aku Ankka* -lehdestä poimitun – imitatiivin semantiikkaa kyselytutkimuksen avulla. Kyselyssä imitatiivit oli irrotettu kontekstistaan, ja vastaajien tuli kertoa ilman sarjakuvaruudun apua, millaista ääntä tai liikettä tietty imitatiivi voisi kuvata. (Toukovalkama 2022.) Sain kyselyyn tällöin 83 vastausta, joiden avulla pystyin jo jonkin verran arvioimaan käsiteltävien imitatiivien semantiikan vakiintuneisuutta. Pro gradu -tutkielmassa tavoitteenani on saada vastauksia suuremmalta vastaajajoukolta ja käyttää kyselyssä myös muunlaisia tehtävätyyppejä. Näin saan laajemman

ja monipuolisemman aineiston, josta pystyn ehkä tekemään jo yleistettävämpiä päätelmiä imitatiivien sisältämän äännesymboliikan vakiintuneisuudesta.

Opinnäytetöitä suomen kielen imitatiiveista ei ole omani lisäksi tehty kovinkaan montaa. Kuitenkin Akira Takaki (2021) on tarkastellut pro gradu -työssään suomen-, viron-, latvian- ja liettuan-kielisten *Aku Ankka* -sarjakuvakäännösten imitatiiveja. Tutkimuksessaan hän vertailee imitatiivien ja neutraalin asiatekstin grafeemifrekvenssejä ja luokittelee imitatiiveja semanttisesti. Vilma Kokko (2013) taas on tehnyt pro gradu -työn imitatiivien kääntämisestä sarjakuvissa. Vertailukielinä toimivat suomi ja englanti. Jenny Hakala (2018) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan *Aku Ankka* -lehden suomennosten kehitystä. Hän käsittelee myös suomennosten ääniefektejä. Milla Jokela ja Merja Moilanen (2016) ovat tutkineet pro gradu -työssään *Aku Ankka* -lehden verbivalintoja ja sivunneet onomatopoeettis-deskriptiivisiä verbejä (*huminoida, tikittää*), joita he nimittävät liikeimitatiiveiksi. Myös Laura Suomalainen (2017) sivuaa tutkielmassaan liikeimitatiiveja. Mikko Vuori (2014) taas on käsitellyt pro gradu -tutkielmassaan *Jasso*-sarjakuvien kielellistä leikittelyä. Hän mainitsee ääntä matkivat ilmaukset, mutta ne eivät saa tutkimuksessa suurta osaa.

1.3 Tutkimusasetelma

Kuten edellä olevasta käy ilmi, suomen kielen imitatiiveissa riittää vielä paljon tutkittavaa. Imitatiivien semantiikan vakiintuneisuutta ei ole laajemmin selvitetty avoimia kysymyksiä hyödyntävällä kyselyllä, ja oman tutkimukseni on tarkoitus vastata tähän. Olen kerännyt aineistoa Webropol-kyselyllä, johon laadin kysymykset *Aku Ankka* -sarjakuvalehden avulla. Kyselyssä vastaajat saivat keksiä annetuille imitatiiveille merkityksiä ja keksiä itse imitatiiveja tiettyihin tilanteisiin. Kyselyyn vastasi 225 ihmistä.

Tavoitteenani ensimmäisessä tehtäväosiossa on selvittää, kuinka yksimielisiä kyselyn vastaajat ovat imitatiivien merkityksistä. Toisen tehtäväosion vastauksia analysoidessani keskityn vastaajien keksimien imitatiivien muotoon. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä vastaajien keksimistä imitatiiveista ja imitatiivien merkityskuvauksista löytyy? Millaisia yleistyksiä näistä voidaan tehdä?
2. Vaikuttavatko imitatiivit muodoltaan ja merkitykseltään vakiintuneilta?
3. Ovatko tulokset yhtenäisiä aikaisemman äännesymboliikkatutkimuksen kanssa? Miltä osin ovat, miltä osin eivät?

Hypoteesinani on, että joidenkin ilman kontekstia esitettyjen imitatiivien merkitysselityksistä löytyy paljon yhteneväisyyksiä vastaajien välillä, toisten merkitys taas jakaa enemmän mielipiteitä. Lisäksi oletan, että vastaajien sarjakuvaruutuihin keksimien imitatiivien muodosta on löydettävissä ainakin jonkin verran säännönmukaisuutta eli tietyt äänneet esiintyvät tietyssä tehtäväkohdassa merkittävän usein.

Tutkimuksen teoreettisen taustan esittelyn aloitan alaluvussa 2.1 kognitiivisen kielen tutkimuksen, semantiikan ja pragmatiikan käsittelyllä. Tämän jälkeen tarkastelen alaluvussa 2.2 kielen ekspressiivisyyttä ja äännesymboliikkaa, minkä jälkeen perehdyn alaluvussa 2.3 tarkemmin tutkimuskohteeseeni eli imitatiiveihin. Käsittelen tässä imitatiiveista kertovassa alaluvussa muun muassa imitatiivien kesyyttä, villiyttä ja imitatiivikategorioita, jotka ovat kaikki merkittäviä asioita tutkimuksessani. Alaluvussa 2.4 käyn lyhyesti läpi myös imitatiivien roolia sarjakuvissa. Lopuksi esittelen vielä alaluvussa 2.5 kyselyäni ja aineistoani sekä pohdin, miten etenen aineiston analyysissä.

2 Tutkimuksen teoreettinen tausta

2.1 Kognitiivinen kielentutkimus, semantiikka ja pragmatiikka

Kognitiivisen kielentutkimuksen keskeisimpiä periaatteita on, ettei kielentutkimus saa olla ristiriidassa muun ihmisen kognitioon liittyvän tutkimuksen kanssa. Kognitiotutkimuksella tarkoitetaan tässä havainnoinnin, ajattelun ja muistin tutkimusta. (Kuiiri 2012: 83.) Lakoffin (1990: 40–41) mukaan tällaisia tutkimusaloja ovat esimerkiksi kognitiivinen psykologia, kehityspsykologia ja antropologia. Hän nimittää tätä kognitiotieteiden yhteistä sopimusta *kognitiiviseksi sitoumukseksi*. Tässä on kyse lähinnä taustafilosofiasta eikä mistään tietystä yhtenäisestä kuvausmallista, joka yhdistäisi kaikkia kognitiivisia tutkimuksia (Jääskeläinen 2013: 35). Kognitiivisessa kielitieteessä kieli nähdään symbolijärjestelmänä, jonka ensisijainen tehtävä on merkitysten välittäminen. Kielen muotoa ja merkitystä ei tule erottaa toisistaan, vaan niitä tutkitaan yhdessä. (Onikki-Rantajääskö 2010: 47.) Tässä tutkimuksessa sekä imitatiivien muoto että merkitys ovat läsnä; kyselyni ensimmäisessä osiossa vastaajat keksivät annetuille imitatiiveille jonkin kontekstin ja näin myös merkityksen, ja toisessa osiossa vastaajat keksivät itse imitatiiveja annettuihin konteksteihin.

Semantiikalla tarkoitetaan kielen välittämiä merkityksiä ja niiden tutkimista. Sana *semantiikka* juontuu muinaiskreikan sanasta *sēma*, jolla tarkoitetaan merkkiä. Kielenkäyttäjät viestivät merkeillä, joilla tarkoitetaan mitä tahansa asiaa, joka viestii toisesta asiasta. Kun merkkejä tutkitaan, huomio kohdistetaan yleensä vakiintuneisiin merkkeihin, jotka viestivät samoista asioista melko säännönmukaisesti samalla tavalla. Semantiikkaan liittyy kiinteästi *pragmatiikka*. Pragmatiikalla voidaan tarkoittaa koko kielenkäyttöä ja sen tutkimusta, mutta myös sellaisia merkityksiä, jotka saavat määritelmänsä vasta tietyssä kontekstissa. (Kuiiri 2012: 7, 9.) Karkeasti määriteltynä pragmatiikka siis tutkii kieltä tietyssä tilanteessa ja semantiikka taas kielenkäyttötilanteesta irrallaan.

Semantiikan ja pragmatiikan jyrkkä erottaminen toisistaan ei välttämättä ole mahdollista. (Ojutkangas, Larjavaara, Miestamo ja Ylikoski 2016: 76–77.) Pragmatiikka voidaan myös laskea osaksi semantiikkaa (Kuiiri 2012: 9). Jos semantiikka-termin nähdään kuvailevan kieltä irrallaan kontekstista, aineistonkeruukyselyni ensimmäinen osio on tutkimusnäkökulmaltaan puhtaan semanttinen. Kyseisessä osiossa vastaajat tulkitsevat imitatiiveja ilman niiden alkuperäistä käyttöyhteyttä. Kyselyni toinen osio, jossa vastaajat keksivät itse imitatiiveja tiettyihin konteksteihin, voidaan sen sijaan nähdä pragmaattisena. Esittelen kyselyäni

tarkemmin alaluvussa 2.5. Omassa tutkimuksessani käytän kuitenkin yleisesti semantiikka-nimitystä kuvatessani imitatiivien merkityksiä.

Kognitiivinen semantiikka on termi, joka voidaan nähdä hyvin paljon päällekkäisenä kognitiivisen kielentutkimuksen kanssa (Jääskeläinen 2013: 35). Se ei ole tarkkarajainen käsite, joka sisältäisi jonkin yhtenäisen kielioppimallin, jota kaikki kognitiiviseen semantiikkaan nojaavat tutkijat käyttäisivät. Sen sijaan kognitivistit tutkivat kieltä tietyistä yleisistä tieteenteoreettisista lähtökohdista. Keskiössä on semantiikka, koska kognitivistien mukaan tietty kielellinen muoto viestii aina tietynlaisesta merkitystehtävästä. (Huomo 1997: 33.)

2.2 Kielen ekspressiivisyys ja äännesymboliikka

Imitatiivit kuuluvat ekspressiiviseen sanastoon. Tämän ryhmän sanat ovat äänteellisesti motivoituneita ja äänneasullaan kuvaavia. Nykyään kielentutkimuksessa ekspressiivisanoja pidetään yläkäsitteenä. Ekspressiivisanat jaetaan kahteen alakategoriaan: onomatopoeettisiin ja deskriptiivisiin sanoihin. Näistä onomatopoeettiset sanat jäljittelevät ääntä (*mjäy, humista*) ja deskriptiiviset sanat jotakin ilmiötä, joka havaitaan muun kuin kuuloaistin avulla (*möllöttää, kyhjöttää*). Oleellista ekspressiivisille sanoille on niiden affektiivisuus eli tunteen ilmaiseminen. Kaikki ekspressiivisanat eivät kuitenkaan sisällä affektiivisuutta. (Jääskeläinen 2013: 6, 8.) Eiväthän esimerkiksi eläinten ääniä kuvaavat imitatiivit ole yleensä affektiivisia. Samoin sanan affektisuus ei aina tarkoita sanan kuulumista ekspressiivisanastoon, esimerkiksi kiro sanat ovat selkeästi affektiivisia, mutta eivät välttämättä ekspressiivisiä (Jääskeläinen 2013: 8).

Synestesia on ekspressiivisanastossa yleistä. Synestesia ei käsitteenä kerro, millä aistilla havainto tehdään. Kyseessä voi olla myös useammalla kuin yhdellä aistilla tehtävä havainto tai sellainen havainto, jota ei pystytä yksiselitteisesti määrittelemään tietyllä aistilla tehdyksi. Tarkempi erittely ei välttämättä ole edes tarpeen. (Jääskeläinen 2013: 9–10.) Voisiko esimerkiksi *viuh*-imitatiivi kuvata sekä ääntä että liikettä? Tai jopa tuntoaistilla saatavaa havaintoa, kun jokin *viuhahtaa* ohi ja tuo mukanaan ilmavirran? Synestesian on mahdollista kattaa myös tuntovaikutelmia (Jääskeläinen 2013: 78). Kaikki imitatiivit eivät siis itse asiassa ole onomatopoeettisia, sillä on mahdollista, että imitatiivi kuvaa äänen sijaan tai sen lisäksi vaikkapa pelkästään liikettä tai jotakin tuntemusta. Esimerkiksi *roiskis*-imitatiiviin voi liittyä ensisijaisesti näköaistilla saatava tieto roiskuvasta nesteestä, mutta mukana lienee myös ajatus roiskahduksen tuottamasta äänestä (Leskinen 2001: 41).

Äännesymboliikalla tarkoitetaan sitä, että ominaisuudet, jotka kuvattavalla on, vertautuvat suoraan tiettyihin äänneisiin (Jääskeläinen 2013: 16). Voidaan puhua myös *äännemaalailusta* (mm. Itkonen 1966: 347). Hinton, Nichols ja Ohala (1994) ovat esittäneet ajatuksen, että sanoja on mahdollista luokitella neljään erilaiseen ryhmään äännesymboliikan laadun perusteella. Näistä ensimmäinen on kehollinen äännesymboliikka, jolla tarkoitetaan sellaisia äännesymboliikan keinoja, jotka ilmaisevat puhujan emotionaalista tai fyysistä tilaa. Tähän kategoriaan kuuluvat tahattomat äänet, kuten yskiminen ja nikottelu, sekä intonaatio, äänen laatu ja interjektiot. Toinen kategoria on jäljittelevä äännesymboliikka. Siihen kuuluvat sanat, jotka jäljittelevät luonnonääniä, ja sellaiset sanat, jotka kuvaavat liikettä ja liikkeen rytmiiä. Kolmas kategoria sisältää sanat, joissa on synesteettistä äännesymboliikkaa. Tässä ryhmässä ei-akustista ilmiötä symbolisoidaan akustisesti. (Hinton, Nichols ja Ohala 1994: 2–4.) Jääskeläisen (2013: 17) mukaan tässä on kyse deskriptiivisyydestä. Neljännen kategorian sanat edustavat konventionaalista äännesymboliikkaa. Tässä ajatuksena on, että tietyt äänneet ja äänneyhtymät assosioidaan tiettyihin merkityksiin. Assosiaatiot ovat vahvasti kielikohtaisia. (Hinton ym. 1994: 5.)

Imitatiivi voi periaatteessa edustaa mitä tahansa edellä mainituista kategorioista. Esimerkiksi kehollisesta äännesymboliikasta sopii vaikkapa *hik*, jäljittelevästä äännesymboliikasta *tsirp* ja synesteettisestä äännesymboliikasta *kieps*. Konventionaalinen äännesymboliikka taas voi lävistää koko imitatiivien sanaryhmän, koska imitatiivit sisältävät äännesymboliikkaa, joka on sovinnonvaraista ja usein kielikohtaista. Vieraskielisten imitatiivien merkitystä voikin olla vaikeaa tunnistaa (Leskinen 1998: 310–315). Esimerkiksi venäjän kielestä löytyy imitatiivi *i-go-go*, joka kuvaa hevosen hirahtelua suurin piirtein samaan tapaan kuin suomen kielen *i-ha-haa*. Suomalainen koira sen sijaan sanoo *hau hau*, johon venäläinen koira vastaa *gav gav*. (Leskinen 2001: 48.) Esimerkit tuovat hyvin ilmi äännesymboliikan sovinnonvaraisuuden – eläinten ääniä kuvataan imitatiiveilla hyvin eri tavalla, vaikka eläinten äännähdykset ovatkin käytännössä universaaleja. Kielisukulaisuus kuitenkin tekee imitatiivisanastosta keskimäärin yhtenäisempää (Leskinen 2001). Kun viron kielessä lammas sanoo *mää*, on suomalaisen helppo tunnistaa imitatiivin merkitys.

Tietyt äänneet koetaan ekspressiivisävyisemmiksi kuin toiset (Jääskeläinen 2013: 13). Esimerkiksi *ö*-äänne näyttää kantavan erityisiä merkityksiä. Monet *ö*-verbit, esimerkiksi *mölistä*, *köhistä* ja *röhkiä*, viestivät epämiellyttävästä tai epäselvästä äänestä. *Ö*-vokaali on ihmisistä puhuttaessa todennäköisesti pejoratiivinen. (Sivula 1989: 168.) Pejoratiivisuudella tarkoitetaan negatiivista sävyä. Tällaisia pejoratiivisia kuvailevia sanoja ovat esimerkiksi

heittiö ja *öykkäri*. Vaikka *ö*-vokaali mielletään hyvin ekspressiiviseksi, imitatiiveissa se ei näytä olevan kovinkaan yleinen (Jääskeläinen 2015: 487). Myös omassa imitatiiviaineistossani sitä esiintyy melko vähän.

Vokaalia tai vokaaleja vaihtamalla sanan merkityskin muuttuu yleensä täysin – kun *pallo* muuttuu *pulloksi*, on merkitysero selvä. Deskriptiivisanastossa tämä ei kuitenkaan päde. Sen sijaan deskriptiiviset sanat saattavat vokaalivaihtelusta huolimatta tarkoittaa lähes samaa asiaa, mutta sanojen sävystä voi löytyä eroja. Ruoppila (1935: 129) mainitsee esimerkeiksi sanat *löyhöttää*, *löyhyttää*, *leyhyttää*, *läyhytellä* ja *leuhuttaa*, jotka kaikki liittyvät ilman virtaamiseen ja mahdollisesti johonkin liikkeeseen, joka ilmavirran aiheuttaa.

Itämerensuomalaisten kielten ääntä kuvaaville sanoille tyypillistä on varsinkin ensimmäisen tavun vokaalivaihtelu: voimme *remuta*, *rymytä* ja *römytä* (Rytkönen 1940: 22). Valittu vokaali vaikuttaa usein onomatopoeettisen sanan kuvaaman äänen korkeuteen. Esimerkiksi *kilinä* voi kuvata korkeampaa ääntä kuin *kolina*. Tavallisesti *i*-vokaalilla ilmaistaankin korkeampaa ja kimeämpää ääntä (mm. Rytkönen 1935: 92).

Tietyn äänteen yhdistyminen tiettyyn merkitykseen näkyy selvimmin juuri onomatopoeettisessa sanastossa (L. Vainio, Kilpeläinen, Wikström ja M. Vainio 2023: 2). Vokaalivaihtelu on merkittävä piirre myös imitatiiveissa, ja äänenkorkeuden lisäksi sillä voidaan viestiä tietystä äänenvoimakkuudesta. Esimerkiksi *pam* voidaan nähdä voimakkaampana äänenä kuin *pim*. Vokaali voi kertoa myös eroista äänten sointiväreissä (*rits* ja *räts*) (Jääskeläinen 2013: 96).

2.3 Imitatiivit

Imitatiivien äänne- ja muotorakenne on usein suomen kielen fonotaksin kannalta erikoinen. Suomen kielen imitatiivin kirjoitusasusta voi löytyä esimerkiksi ei-dentaalinen loppukonsonantti (*tik-tak*, *pam*), sananloppuinen konsonanttiyhtymä (*naps*, *riks-raks*) tai äänneyhtymä, jollainen löytyy tavallisesti vain onomatopoeettisesta sanastosta (*klonksis*, *lätskis*). (Leskinen 2001: 40.) Lisäksi imitatiivit ovat yleensä taipumattomia, mikä on vaikeuttanut niiden sijoittamista mihinkään tiettyyn sanaluokkaan (Jääskeläinen 2013: 1).

Imitatiivien sanaryhmässä on sekä vakiintuneita että vakiintumattomia sanoja. Osa imitatiiveista on niin vakiintuneita, että niitä löytyy sanakirjoista. Osa myös noudattaa hyvin suomen kielen fonotaksia. Tällaisia imitatiiveja voidaan nimittää *kesyiksi imitatiiveiksi*. Imitatiiveja on kuitenkin myös kertaluontoisempia, ja tällaiset imitatiivit ovat usein

ristiriidassa suomen kielen äännerakenteen kanssa. Tällöin voidaan puhua *villeistä imitatiiveista*. Imitatiivia voidaan nimittää myös *puolivilliksi*, jos se ei ole selkeästi kesy tai villi. (Jääskeläinen 2013: 29–30.) Idea on alun perin lähtöisin Rhodesilta (1994: 279–286), joka on jakanut englannin onomatopoeettiset sanat kolmeen ryhmään: kesyihin (*tame*), villeihin (*wild*) ja puolivilleihin (*semi-wild*) sanoihin. Rhodesin mukaan kesyjen ja villien sanojen välille ei voi vetää tarkkaa rajaa, vaan kyseessä on jatkumo. Sanalla voi siis olla sekä kesyjä että villejä piirteitä.

Vaikka puhutaan villeistä imitatiiveista, kirjoitettu imitatiivi ei voi koskaan olla täysin villi, koska kirjainmerkistö asettaa imitatiiville rajoituksensa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tietynlaista ääntä ei voida täysin jäljitellä kirjaimin. Kesyissä imitatiiveissa taas tulee ottaa huomioon, että suomen kielen fonotaksiin sulautuvat imitatiivit eivät ole automaattisesti kesyjä, koska kesyn imitatiivin piirteisiin liittyy myös imitatiivin semantiikan vakiintuneisuus. Imitatiivilla voi kuitenkin olla suurempi todennäköisyys vakiintua kieleen, jos sen muoto on kielen äännejärjestelmään sopiva. (Jääskeläinen 2013: 30–31.) Tässä tutkielmassa pohdin myös käsittelemieni imitatiivien sijoittumista kesy–villi-akselille. Pyrin asettamaan imitatiivit tälle akselille huomioiden sekä niiden kirjoitusasun fonotaksin näkökulmasta että niiden semantiikan vakiintuneisuuden.

Jääskeläinen (2013) esittää väitöskirjassaan kuusi erilaista kategoriaa, joihin valtaosa suomen kielen imitatiiveista voidaan jakaa. Ensimmäinen näistä kategorioista on *yksitavuinen konsonanttiloppuinen imitatiivi*, joka on suomen kielen imitatiivityypeistä yleisin. Suurin osa kesyistä imitatiiveista kuuluu tähän kategoriaan. Yksitavuinen konsonanttiloppuinen imitatiivi onkin kaikkein helpoin tunnistaa imitatiiviksi. (Jääskeläinen 2013: 83.) Tämä johtuu ainakin siitä, että yksitavuiset sanat ovat suomen kielessä melko harvinaisia (mm. Hakulinen 1979: 30). Tämän kategorian imitatiivi on siis sanahahmoltaan suomen kielen kummajainen. Yksitavuisten konsonanttiloppuisten imitatiivien joukkoon kuuluvat esimerkiksi *humps*, *kops*, *tik*, *brumm* ja *viuh* (Jääskeläinen 2013: 83).

Toinen imitatiivityyppi on *yksitavuinen vokaaliloppuinen imitatiivi*. Tällaiset imitatiivihahmot kuvaavat usein eläinten ääniä: *muu*, *miu*, *hau*. Näiden elollisten imitatiivien lisäksi joukossa on joitakin ei-elollisia imitatiiveja (*fiuu*, *huu*), mutta ne ovat harvinaisia. Jos yksitavuinen vokaaliloppuinen imitatiivi noudattaa hyvin suomen kielen äännerakennetta, se ei yleensä ole erityisen ekspressiivinen. Tavallisempia tässä kategoriassa ovat villit imitatiivit, jotka eivät noudata suomen kielen fonotaksia (*fiiiuuuuuuuu*, *pröööö*). Jonkin verran on myös lyhyestä

vokaaliloppuisesta tavusta koostuvia imitatiiveja, jotka kuvaavat eläinten ääntä tai jotakin ei-elollista. Näitä ovat esimerkiksi lintujen ääntä kuvailevat *ka* ja *kä* ja naurua kuvailevat *ha*, *he*, *hi* ja *ho*. Näiden imitatiivien kohdalla ei kuitenkaan ole aina selvää, onko kyse yhden imitatiivin toistamisesta vai yhdestä monitavuisesta imitatiivista (*ha ha ha*). (Jääskeläinen 2013: 85–86.)

Kolmannen kategorian imitatiiveja nimitetään *s-sarjaimitatiiveiksi*. Tähän joukkoon kuuluvat imitatiivit muodostavat sarjoja, joiden osat ovat merkitykseltään lähes samoja: *humps*, *humpsis*, *humpsista*. Tällaisen sarjan imitatiiveissa on keskenään vain sävyeroja. Näiden sarjojen imitatiiveista lyhyin muoto on nykyään tavallisin. *Humpsista*-tyyppistä muotoa taas voidaan pitää jo vanhahtavana, ja onkin mahdollista, että nämä sarjaimitatiivien pisimmät muodot olivat ennen yleisempiä. Vanhahtavuus liittyy imitatiivien kulumiseen. Kuluminen on ekspressiivisanastolle ominainen piirre, ja ekspressiiviset sanat menettävät käytössä tehoaan eli neutraalistuvat. (Jääskeläinen 2013: 32, 86.) Vanha ja paljon käytetty imitatiivi saatetaankin nähdä ilmaisuvoimaltaan tehottomana (Leskinen 2001: 71). Vaikka sarjaimitatiivin keskimäinen muoto on ensimmäistä harvinaisempi, on joitakin imitatiiveja, joissa imitatiivin keskipitkä variantti on luontevampi (vrt. *molsk* ja *molskis*) (Jääskeläinen 2013: 86). Lyhyempien muotojen suosiota voitaneen perustella myös kielenkäytön tehokkuudella – jos sama asia voidaan ilmaista lyhyemminkin, näin myös mielellään tehdään.

Neljäs imitatiivikategoria sisältää *kahden lyhyen tavun CV-CV-imitatiivihahmot*. Tavallisin tällainen imitatiivi on yleensä rakenteissa, joissa sitä toistetaan kaksi tai kolme kertaa (*supi supi*, *kili kili kili*). Yleisintä on, että tähän imitatiivihahmoon kuuluu kaksi eri konsonanttia ja vain yhdenlaista vokaalia. Näihin imitatiiveihin liittyy usein jokin verbi: *kili* – *kilistä*, *koli* – *kolista*. Kategorian imitatiiveihin voidaan liittää toisteisuus, vaikka imitatiivia itsessään ei välttämättä toistettaisi – yksinäänkin *puli* voi viestiä jatkuvasta äänestä. Reduplikaatio on kuitenkin huomattavasti prototyypisempää tämän ryhmän imitatiiveissa. (Jääskeläinen 2013: 88–89.)

Viides imitatiivityyppi on *kolmitavuinen ti-loppuinen imitatiivi*. Tämäkin imitatiivihahmo esiintyy useimmiten toisteisessa muodossa: *supiti supiti*, *jäkäti jäkäti*. Takaperoisjohdetuissa imitatiiveissa on usein mahdollista muodostaa tämän kategorian imitatiivi liittämällä kahden lyhyen tavun CV-CV-imitatiiviin *-ti*-päätte (*jäkä+ti*). Takaperoisjohdetulla imitatiivilla tarkoitetaan imitatiivia, joka muodostuu, kun sanan johdinainekset typistetään, ja näin esimerkiksi *loikata*-verbistä muodostuu imitatiivi *loiks*. Kolmitavuisen *ti*-loppuisen imitatiivin

keskimmäinen tavu on aina lyhyt, mutta ensimmäinen tavu voi olla myös pitkä. (Jääskeläinen 2013: 19, 90.) Periaatteessa vaikkapa läähättämistä kuvaava *läähäti*-tyyppinen imitatiivi on siis mahdollinen, mutta tämän hahmoiset imitatiivit lienevät melko harvinaisia. Yksittäinkin esiintyvänä kolmitavuinen *ti*-loppuinen imitatiivi kuvaa poikkeuksetta jotakin jatkuvaa tekemistä, ja tämän kategorian imitatiiveille on ominaista myös humoristisuus (Jääskeläinen 2013: 90). Saatammekin huvittua, jos hiljaa köpöttelevä vanhus kuvaa omaa kulkuaan sanoin *köpöti köpöti* tai jos hevosen liikkumista kuvataan imitatiivilla *koppoti koppoti*. Jälkimmäinen liitettäneen helposti lasten kieleen.

Imitatiivien kuudes kategoria on *n*-loppuinen ”instruktiivityyppi”. Esimerkkeiksi *n*-loppuisten imitatiivien ryhmään sopivat *kilin kolin*, *hipsin hipsin* ja *kitkun*. Myös tämän ryhmän imitatiivit ovat tyypillisimmillään toistuvina, mutta myös yksittäisesiintymiä löytyy. Tavallista on myös vokaalin vaihtelu. Imitatiivien joukossa *n*-loppuiset imitatiivit ovat siitä erikoisia, että niitä voidaan joissakin tapauksissa myös taivuttaa luontevasti. (Jääskeläinen 2013: 91.) Esimerkkejä tästä löytyy jonkin verran sanakirjoista: *Lensin kolin kolia ojaan* (Nykysuomen sanakirja).

Edellä mainittujen kategorioiden lisäksi on olemassa myös joitakin yksittäishahmoisia imitatiiveja, jotka eivät sovi mihinkään näistä ryhmistä. Näitä ovat esimerkiksi *jutum*, *tsädäm*, *bojoing* ja *porloiskis*. Näissä imitatiiveissa on alussa etuliitemäinen tavu, joka yhdistyy tavallisemman muotoisen imitatiivivartalon kanssa. Suomen kielessä tällaiset imitatiivit näyttäytyvät kummallisina, mutta esimerkiksi englannin kielessä ne ovat yleisiä (*ka-boom!*) Vaikka englannin kieli vaikuttaa nykyään herkästi suomen kieleen, tällaisten imitatiivien yleistymisenä suomen kielessä se ei ainakaan toistaiseksi näy. (Jääskeläinen 2013: 92.)

Tässä mainitut imitatiivien kategoriat eivät ole täysin kattavia eli kaikkia suomen kielen imitatiiveja ei voida yksiselitteisesti sijoittaa tiettyyn kategoriaan. Imitatiivihahmojen kuvaus kuitenkin auttaa tunnistamaan tietynlaiset sanat juuri imitatiiveiksi ja myös mahdollistaa uusien, näihin sanahahmoihin sopivien imitatiivien keksimisen (Jääskeläinen 2013: 82–83). Pyrin tutkimukseni analyysiosassa sijoittamaan käsittelemiäni imitatiiveja näihin kategorioihin.

2.4 Onomatopoeettisuus sarjakuvissa

Sarjakuvien imitatiivimaailmasta suomalaisille tutuin esimerkki lienee Aku Ankan *kääk!*-rääkäisy, jonka tulee vastaan sarjakuvan sivuilla yleensä silloin, kun Aku on joutunut pulaan.

Kääk on jo siinä määrin vakiintunut, että se löytyy nykyään myös Kielitoimiston sanakirjasta. Sarjakuvissa imitatiivin rooli on erilainen kuin vain tekstiä sisältävissä teoksissa. Heikki Jokinen (2005) kuvailee sarjakuvaa merkkiketjuksi, joka mahdollistaa tarinan lukemisen yhtenäisenä. Kuvan ja sanan merkkiketjut joustavat niin, että ne lainaavat toisiltaan ilmaisun tapoja. (Jokinen 2005: 82.) Tavallista on, että sarjakuvien onomatopoeettisissa elementeissä myös tekstin graafinen ulkoasu kertoo jotakin sanan merkityksestä (Herkman 1998: 50). Esimerkiksi värisevää ääntä voidaan siis kuvata sanalla, jonka kirjainten reunat ovat epätasaisia. Tällaiset ratkaisut ovat sarjakuvien vakiosymboleja, jotka sarjakuvan lukija yleensä tunnistaa, joskus tiedostamattaankin (Jokinen 2005: 82–83, 86).

Jokisen (2005) mukaan sarjakuvat ovat ainoa taidemuoto, jossa imitatiiveja voidaan käyttää täysipainoisesti. Esimerkiksi elokuvassa ja kirjallisuudessa tämä ei onnistu. (Jokinen 2005: 83.) Tätä väitettä voitaneen perustella sillä, että elokuvassa imitatiivi ei tavallisesti esiinny ainakaan sen kirjoitetussa muodossa, koska elokuvassa ääniä ei tarvitse kuvata imitatiivein. Kuvattomassa kirjallisuudessa imitatiivilta taas puuttuu sen kuvallinen ulottuvuus. Sarjakuvassa taas sekä imitatiivin kirjallinen että kuvallinen muoto voivat olla läsnä.

Sarjakuvatutkimuksessa sarjakuvat on usein ajateltu taidemuotona, joka ei ole varsinaisesti kirjallisuutta. Sarjakuva on nähty hybridinä, jossa voivat yhdistyä kirjallisuus ja monet muut taidemuodot (Meskin 2009: 219). Sarjakuvissa imitatiivit ovat kuvien osia (Jääskeläinen 2013: 30). Kuvan ja sanan liitto on sarjakuvissa vahva: vain kuvien varassa olevasta sarjakuvasta tuntuu puuttuvan jotakin oleellista, ja toisaalta kuvaton teos ei ole sarjakuvaa lainkaan. Sarjakuvaruudun kontekstistaan irrotettu imitatiivi joko menettää osan ilmaisuvoimastaan tai jättää tilaa useammille tulkinnoille. Tämä seikka on tutkielmassani tärkeässä osassa, koska aineistonkeruukyselyni ensimmäinen osio koostuu imitatiiveista, jotka on irrotettu kontekstistaan.

Sarjakuvissa imitatiivien tärkeä tehtävä äänen ilmaiseksen lisäksi on liikkeen ilmentäminen (Jääskeläinen 2013: 171). Piirretty kuva ei liiku, mutta imitatiivi voi tuoda sarjakuvaan liikkeen mukanaan. Sarjakuvassa liikkeestä voidaan viestiä myös esimerkiksi vauhtiviivojen avulla (Jokinen 2005: 83). Joskus käytetään myös imitatiivin ja vauhtiviivojen yhdistelmää. Hyvä esimerkki kuvallisuuden hyödyntämisestä sarjakuvien imitatiiveissa ovat tapaukset, joissa imitatiivin kirjainten koko pienenee sanan loppua kohti. Näin voidaan viestiä loittonevasta äänestä (Herkman 1998: 51). Saman vaikutelman voi luoda imitatiivin kirjainten värin haaleneminen (Jokinen 2005: 85). Visuaalisuus tuo siis imitatiivin merkityskenttään

uuden ulottuvuuden, jota voidaan pitää yhtä tärkeänä merkityksen viestijänä kuin itse imitatiiviakin.

2.5 Aineiston esittely

Keräsin tutkimukseeni aineistoa Webropol-kyselyn avulla. Kysely oli anonymi, en siis kerännyt vastaajilta henkilötietoja, esimerkiksi nimeä, sähköpostiosoitetta tai puhelinnumeroa. Toteuttamani kysely on näkyvässä liitteenä 1. Kysely jaettiin Turun yliopiston humanistisen tiedekunnan opiskelijoiden sähköpostilistalle. Kyselyn alussa kerroin, että saamani vastaukset toimivat pro gradu -tutkielmani aineistona. Lisäksi selitin, mitä imitatiivilla tarkoitetaan, ja mainitsin muutaman esimerkin. Vastaajat saivat halutessaan jättää kyselyyn vastaamisen kesken missä vaiheessa tahansa. Kysely oli auki viikon ajan ja sain siihen vastauksia 225 ihmiseltä. Kysely koostui 13 tehtäväkohdasta, joista kaksi oli monivalintaa ja loput avoimia kysymyksiä. Arvioin kyselyn vastaamisajaksi noin 10 minuuttia.

Kyselyn ensimmäisessä osiossa vastaajille annettiin kuusi imitatiiviva. Poimin nämä imitatiivit Aku Ankka -sarjakuvalehden ruuduista. Vastaajat tulkitsivat imitatiiveja ilman sarjakuvaruudun kontekstia, heidän tulkintansa perustui siis vain imitatiivin kirjoitusasuun. Vastaajien piti kuvailla, millaista toimintaa tai tapahtumaa mainittu imitatiivi voisi kuvata. Lisäksi vastaajille ohjeistettiin, että he voivat halutessaan mainita jonkin esimerkkitalanteen, jossa kyseistä imitatiiviva voitaisiin käyttää luontevasti. Nämä olivat avoimia kysymyksiä, joiden vastausten pituutta ei ollut rajoitettu. Osion 1 lopussa vastaajien piti vielä monivalintatehtävän avulla määritellä, kuvaavatko tehtävän imitatiivit korkeaa vai matalaa ääntä ja hiljaista vai voimakasta ääntä. Tässä vastausvaihtoehtona oli myös “imitatiivi ei kuvaa ääntä”, koska kaikki imitatiivit eivät välttämättä ole onomatopoeettisia.

Pyrin valitsemaan kyselyyni imitatiiveja, jotka ovat keskenään mahdollisimman erilaisia. Kyselyn ensimmäisestä osiosta löytyivät imitatiivit *hauks*, *plulur*, *kra-paum*, *krlinks*, *pauk pauks* ja *vyörynskis*. Näistä *hauks*, *pauk pauks* ja *vyörynskis* edustavat nähdäkseni imitatiiveja, joiden pohjana on verbi. *Pauk pauks* -imitatiivin valitsin kyselyyni myös siksi, että sen kaksiosaisuuskin saattaa erotella merkityksiä. *Kra-paum* taas on kyselyni ainoa yhdysviivallinen imitatiivi. Valitsemistani imitatiiveista *plulur* ja *krlinks* päätyivät kyselyyni ennen kaikkea siksi, että minua kiinnostivat vastaajien käsitykset niiden ilmaiseman äänen korkeudesta – tiesin jo etukäteen, että ainakin *i*-vokaali viittaa ekspressiivisanastossa usein korkeaan ääneen. Imitatiiveille on yleistä *s*-loppuisuus, ja tämä näkyy omankin kyselyni imitatiiveissa, joista valtaosa loppuu *s*-kirjaimen.

Kyselyni toisessa osiossa vastaajille annettiin viisi sarjakuvaruutua, joista oli poistettu imitatiivi. Nämäkin ruudut poimin Aku Ankka -lehestä. Vastaajien piti kertoa, mikä imitatiivi voisi kuvata sarjakuvaruudussa näkyvää tapahtumaa. Kirjoitin jokaisen kyselyssä näkyvän sarjakuvaruudun alle selityksen, jossa kerrottiin, missä kuvassa näkyvään asiaan vastaajien tulisi keksiä imitatiivi. Tämän ratkaisun tein siksi, että sarjakuvaruudussa voisi olla useampikin tapahtuma, jota pystyttäisiin kuvaamaan imitatiivilla. Kun kaikki vastaajat keskittyvät imitatiivia keksiessään samaan tilanteeseen, uskon saavani kyselyn vastauksista analyysissäni enemmän irti.

Tutkielmani analyysiosasta löytyvät sarjakuvaruudut, joita käytin kyselyni tekemiseen. Sitaatiooikeuden mukaan kuvia saa käyttää tieteellisessä tutkielmassa ilman erillistä lupaa, kun ne ovat peräisin laillisesti julkistetusta teoksesta ja siteeraaminen tapahtuu hyvän tavan mukaisesti sekä tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa (Tekijänoikeuslaki 1961/404 § 22). Tässä tutkielmassa käytän sarjakuvaruutuja analyysiäni havainnollistamaan ja viittaan niihin tekstissä.

Tutkimukseni on pääpainoltaan kvalitatiivinen, mutta siinä on myös kvantitatiivinen ulottuvuus, koska tarkastelen tiettyjen piirteiden määrällistä esiintyvyyttä aineistoni imitatiiveissa. Alaluvussa 3.1 käsittelen kyselyni ensimmäisen osion kuutta imitatiivia. Tarkastelen sitä, millaiset imitatiivien semantiikkakuvaukset nousevat kyselystä kaikkein selvimmän esille ja mainitsen kyselyn vastauksista joitakin esimerkkejä, jotka havainnollistavat väitteitäni. Pyrin kutakin imitatiivia käsitellessäni määrittelemään, mihin Jääskeläisen (2013) imitatiivikategoriaan imitatiivi sopii. Etsin lisäksi imitatiivien äänteellisille vastaavuuksille tukea aiemmasta äännesymboliikkatutkimuksesta. Toisaalta mainitsen, jos jonkin imitatiivin semantiikasta saamani vastaukset ovat ristiriidassa aiemman äännesymboliikan tutkimuksen kanssa, eli jos jokin imitatiivin äänne viestiikin vastaajien mielestä eri asiasta kuin mihin on ekspressiivisanojen äännesymboliikassa totuttu. Pohdin imitatiivien kohdalla myös sitä, miten imitatiivin muoto vaikuttaa sen semantiikkaan – vaikuttaako esimerkiksi imitatiivin kaksiosaisuus sen merkitykseen? Samasta alaluvusta löytyvät kuvat sarjakuvaruuduista, joista poimin imitatiivit. Lisäksi havainnollistan monivalintatehtävistä saamani tuloksia taulukoiden avulla.

Alaluvussa 3.2 käsittelen toisen tehtäväosion imitatiiveja. Tarkastelen vastaajien keksimiä imitatiiveja ja pyrin löytämään niiden muodosta yhtäläisyyksiä. Pohdin näitäkin vastauksia myös aikaisemman äännesymboliikkatutkimuksen valossa. Kunkin tehtäväkohdan imitatiiveja

käsitellessäni tarkastelen, millaisia äänneitä vastaajien keksimistä imitatiiveista löytyy eniten. Huomioin muun muassa imitatiivien alkukonsonantit ja niiden roolin merkitysten muodostamisessa. Mainitsen myös esimerkkejä, jotka havainnollistavat jotakin tiettyä ilmiötä. Jos jokin imitatiivikategoria näyttää olevan selkeästi eniten edustettuna, mainitsen siitäkin analyysissäni.

3 Aineiston imitatiivien semantiikkaa

3.1 Tunnistustehtävä

Tässä alaluvussa käsittelen kyselyni tunnistustehtävän eli ensimmäisen tehtäväosion imitatiiveja, jotka ovat *hauks*, *plulur*, *kra-paum*, *krlinks*, *pauk pauks* ja *vyörynskis*. Nämä imitatiivit ovat peräisin sarjakuvaruuduista, mutta kyselyyn vastaajat eivät ole nähneet näitä alkuperäisiä sarjakuvaruutuja. Sarjakuvaruudet löytyvät tutkielmastani, ja kunkin niistä alla on pienet taulukot siitä, miten äänenkorkeutta ja -voimakkuutta selvittävien monivalintatehtävien vastaukset ovat jakautuneet. Selitän nämä tulokset auki analyysissäni. Koonnit näistä taulukoista ovat näkyvissä tutkielmani liitteissä (Liite 2). Nostan analyysissäni esille joitakin esimerkkejä kyselyni vastauksista, ja nämä vastaukset ovat tutkielmassani siinä muodossa, missä ne kyselyni vastauksissa esiintyvät. En siis ole korjannut esimerkiksi vastauksissa mahdollisesti esiintyviä kirjoitusvirheitä. Aloitan analyysini *hauks*-imitatiivista.

3.1.1 *Hauks*

Kuva 1. Aku Ankka 39/2024: 32

TAULUKKO 1. *Hauks*-imitatiivin kuvaaman äänen korkeus vastaajien mukaan.

	matala ääni	korkea ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
HAUKS	32,0 %	5,8 %	50,7 %	11,5 %

TAULUKKO 2. *Hauks*-imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuus vastaajien mukaan.

	hiljainen ääni	voimakas ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
HAUKS	42,2 %	12,9 %	37,8 %	7,1 %

Hauks-imitatiivi kuvasi alkuperäisessä sarjakuvaruudussaan tilannetta, jossa koira haukkaa Akua kädestä (kuva 1). *Hauks*-imitatiivi kuuluu kategorioista yleisimpään, yksitavuisten konsonanttiloppuisten imitatiivien kategoriaan. Periaatteessa tämä imitatiivi voisi olla myös osa *s*-sarjaimitatiivin ensimmäinen osa, jolloin koko imitatiivisarja olisi *hauks*, *hauksis*, *hauksista*. Vaikka näistä kaksi jälkimmäistä ovatkin mahdollisia imitatiivimuotoja, eivät ne välttämättä ole järin luontevia.

Hypoteesinani oli, että kyselyn vastaajat liittäivät tämän imitatiivin ensisijaisesti *haukata*-verbiin. Oletukseni osui oikeaan, kun noin 94 % vastaajista kuvaili imitatiivin kertovan jonkin tai jonkun haukkaamisesta. Yllättävää oli kuitenkin se, että suuri osa vastaajista kertoi *hauks*-imitatiivin kuvaavan nimenomaan haukkaavaa koira. Kaikista 225 vastaajasta 13 vastaajaa toi esiin senkin mahdollisuuden, että *hauks*-imitatiivi voi kuvata koiran haukun. Vaikka en itse alun perin ajatellut imitatiiville tällaista merkitystä, on miellelyhtymä haukahtamiseen ymmärrettävä, onhan imitatiivin alussa prototyypillisesti koiran ääntelyä kuvaileva imitatiivi *hau*. Kun jotkut vastaajat kuvailivat *hauks*-imitatiivin kertovan koirasta, joka haukkaa jotakin tai jotakuta, lienevät monen vastaajan mielessä yhdistyneet koiraan liitettävä *hau*-imitatiivi sekä *hauks*-imitatiivista mieleen tuleva haukkaaminen. Näin yhteen imitatiiviin kiteytyy kaksi erilaista piirrettä, jotka eivät suoranaisesti liity toisiinsa. Lisäksi haukkaavaan koiraan liittyneissä vastauksissa on voinut vaikuttaa taustalla vastaajien tieto siitä, että kyselyn imitatiivit on poimittu *Aku Ankka* -lehdestä – jos joku tai jokin haukkaa sarjakuvassa Ankkalinnan hahmoa, on kyseessä useimmiten nimenomaan koira.

Kyselyn vastauksista nousee selkeästi esiin *hauks*-imitatiivin yhteys syömiseen. Kiintoisasti monelle syömisen maininneeille vastaajalle tuntuu olevan selvää, että haukkaamisen kohteena on nimenomaan leipä tai omena. Kaikista vastaajista 28 % (63 vastaajaa) mainitsi vastauksessaan leivän, omenan tai nämä molemmat.

(1) Puraisun/haukkaamisen ääni: joku ottaa ison haukun esim. leivästä.

Yllä olevassa esimerkissä näkyy myös yksi vastauksista tiuhaan esiin nouseva piirre: *hauks* ei kuvaa pientä ruoasta haukkausta vaan jopa ahnehtivaa hotkaisua. Haukkauksen kohteena ei kuitenkaan välttämättä ole mikään ruoka.

(2) Iso puraisu, haukkaus. Voisi vaikka olla tilanne, jossa krokotiili yrittäisi haukata ankan pyrstöstä. Ei tarvitse välttämättä osua kohteeseen. Voisi olla myös ruuan ahnetta haukkaamista.

(3) Haukkaamisen ääni. Reipas rapean leivän haukkaamisen ääni, tai vaikka kun koira napsauttaa leuat kiinni herkkunsa tai ihmisen takalustoon (ns. akuankkamaisesti).

Yllä näkyvät vastaukset ovat myös hyviä esimerkkejä semantiikkakuvauksista, joihin on vaikuttanut vastaajan tieto siitä, että kyselyn imitatiivit on poimittu juuri Aku Ankasta.

Vastauksissa korostuu myös käsitys, että *hauks* kuvaa hyvin äkkinäistä tapahtumaa. Kyse on yksittäisestä, nopeasti tapahtuvasta teosta eikä toisteisesta toiminnasta. Yksitavuiset imitatiivit, jotka loppuvat konsonanttiin tai konsonanttiyhtymään, viestivät usein lyhyestä yksittäisestä äänestä, jolla on selkeä loppu. Lisäksi imitatiivin kuvaaman äänen äkkinäisyydestä ja selkeydestä kertoo usein imitatiivin alkaminen jollakin yksittäisellä konsonantilla konsonanttiyhtymän sijaan. (Jääskeläinen 2015: 480, 482.) Kyselyyn saamani vastaukset ovat siis *hauks*-imitatiivin kohdalla hyvin yhteneväisiä aikaisemman äännesymboliikkakuvauksen kanssa.

Erityisen mielenkiintoisia ovat ne muutamat vastaukset, joissa *hauks*-imitatiiviin liitetään jokin affektiivinen merkitys. Haukattu ruoka voi olla hyvänmakuista ja sitä voidaan syödä innokkaasti. Vastaajien mukaan tilanteeseen voi liittyä myös esimerkiksi koomisuutta, yllättävyyttä tai onnen tunnetta.

(4) Haukkaamista: Haukataan nälkäisenä leipää. Ääni on hiljainen - mutta tyytyväinen.

Vaikka affektiivisuuteen liittyvät vastaukset ovat vähemmistössä, on huomattava, että *hauks*-imitatiiviin liitetään lähinnä myönteisiä tunteita. Tällaiset tunteet kietoutuvat vastauksissa yleensä yhteen juuri ruoan syömisen kanssa.

Vaikka *hauks*-imitatiivi kuvailee valtaosan mielestä suurta haukkausta, on vastaajien enemmistö sitä mieltä, että tämä imitatiivi ei kuvaa voimakasta ääntä. Tämä tulee ilmi paitsi joidenkin vastaajien kirjoittamista merkityskuvauksista myös imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuuteen liittyvän monivalintatehtävän vastauksista. Tässä tehtävässä kysymyksenä oli

“Kuvaako imitatiivi hiljaista vai voimakasta ääntä?” Vastausvaihtoehtoina monivalintatehtävässä olivat “hiljaista”, “voimakasta”, “jotain siltä väliltä” ja “ei kuvaa ääntä”. Noin 42 % vastaajista oli sitä mieltä, että *hauks* kuvaa hiljaista ääntä ja noin 38 % valitsi kyseisen imitatiivin kuvaavan ääntä, joka on jotakin hiljaisen ja voimakkaan väliltä. 7 % vastaajista oli sitä mieltä, ettei *hauks* kuvaa lainkaan ääntä. Noin 13 % vastaajista ajatteli *hauks*-imitatiivin kuvaavan voimakasta ääntä. Lähes kaikki niistä vastaajista, jotka kertoivat *hauks*-imitatiivin kuvaavan koiran haukuntaa, vastasivat kyseisen imitatiivin kuvaavan voimakasta ääntä. Haukunna mielletäänkin yleensä kovaksi ääneksi.

Imitatiiveissa esiintyvä *u*-vokaali viestii yleensä kovista äänistä (Jääskeläinen 2015: 484). *Hauks*-imitatiivi ei kuitenkaan kyselyni vastausten perusteella näytä kuvaavan kovin voimakasta ääntä. Syynä tähän saattaa olla *u*:n esiintyminen tässä imitatiivissa *a*-vokaalin kanssa. Imitatiiveissa *a*-vokaali ei itsessään kannata erityisen voimakkaan tai hiljaisen äänen merkityksiä (Jääskeläinen 2015: 485). Tämän piirteen voi ajatella vaikuttavan niin, että *hauks*-imitatiivissa *a*-äänne lieventää *u*-äänteen tavallisesti viestimää voimakasta ääntä. Toisaalta on myös mahdollista, että yksittäisen vokaalin tai diftongin sijaan *hauks*-imitatiivin semantiikkaan – ja näin myös äänenvoimakkuuteen – vaikuttaa ensisijaisesti sen yhteys *haukata*- ja *haukkua*-verbeihin.

Toisessa monivalintatehtävässä vastaajien piti arvioida, kuvaako *hauks* matalaa vai korkeaa ääntä. Vastausvaihtoehtoina tässä tehtävässä olivat “matalaa”, “korkeaa”, “jotain siltä väliltä” ja “ei kuvaa ääntä”. Noin puolet vastaajista (51 %) valitsi vaihtoehdon “jotain siltä väliltä”. Muuten vastaukset jakaantuivat seuraavasti: “matalaa” noin 32 %, “korkeaa” noin 6 % ja “ei kuvaa ääntä” noin 11 %. Monivalintatehtävän vastausten merkittävin anti lienee, että *hauks*-imitatiivi kuvaa todennäköisimmin ääntä, joka ei ole kovin voimakas eikä äänenkorkeudeltaan korkea.

Kyselyyn saamieni vastausten perusteella *hauks*-imitatiivi on merkitykseltään varsin vakiintunut. Selvä enemmistö vastaajista kertoi tämän imitatiivin kuvaavan haukkaamista, ja toiseksi yleiseksi merkitykseksi osoittautui koiran haukahtaminen. Semantiikan vakiintuneisuuden perusteella *hauks*-imitatiivivia voi siis kuvailla melko kesyksi imitatiiviksi. Muodoltaankaan *hauks* ei ole erityisen villi, koska siinä ei ole suomen kielen äännejärjestelmän näkökulmasta kovin epätavallisia piirteitä tai esimerkiksi erikoismerkkejä. Yksitavuisuus toki on suomen kielen sanoissa jokseenkin harvinainen piirre, mutta yksitavuisuudessaan *hauks* on hyvin prototyyppinen nimenomaan imitatiiviksi. Tavallista

imitatiiveille on myös *klusii* + *s* -loppu (Leskinen 2001: 40). Merkityksensä vakiintuneisuuden ja muotonsa perusteella *hauks*-imitatiivi näyttää edustavan kesyjä imitatiiveja. Seuraavaksi siirryn analyysissäni *plulur*-imitatiiviin.

3.1.2 *Plulur*

Kuva 2. Aku Ankka 40/2024: 49

TAULUKKO 3. *Plulur*-imitatiivin kuvaaman äänen korkeus vastaajien mukaan.

	matala ääni	korkea ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
PLULUR	45,8 %	12,9 %	38,2 %	3,1 %

TAULUKKO 4. *Plulur*-imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuus vastaajien mukaan.

	hiljainen ääni	voimakas ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
PLULUR	59,5 %	4,0 %	33,8 %	2,7 %

Plulur-imitatiivin olen poiminut sarjakuvaruudusta, jossa tulva pyyhkäisee tarinan sankarien yli (kuva 2). Tähän tutkimukseen ryhtyessäni tiedossani oli jo, että *l*-äänne liittyy ekspressiivisessä sanastossa usein nesteen ääniin. Niinpä odotin, että kyselyyni vastaajat

saattavat olla *plulur*-imitatiivin merkityksiä kuvaillessaan samoilla jäljillä alkuperäisen sarjakuvaruudun kanssa. Kyselyyn vastaajat olivatkin jopa yllättävän yksimielisiä siitä, että *plulur* kuvailee nesteen ääniä; noin 93 % vastaajista mainitsi vastauksessaan jonkin nesteen. Suuri osa vastaajista kertoi, että *plulur* kuvaa ääntä, joka kuuluu viemäristä, kun sinne valuu vettä. Viemäri saattaa olla ainakin osittain tukossa.

(5) Viemäriin tukkeuma aukeaa ja vesi lähtee verkkaisesti horisten valumaan viemäriin aukosta

(6) Karhupumpulla eli isolla imukupilla viemäriin tai putken tukoksen avaamisen ääntely.

Esimerkistä 6 tulee ilmi sekin vastauksista huomattava seikka, että *plulur*-imitatiiviin liittyy se, että joku tai jokin imee nestettä tai päinvastoin puhalttaa siihen kuplia. Erityisesti nesteen kupliminen nousee vastauksista selkeästi esiin. Kuplimisen tai pulputtamisen mainitsee noin 22 % vastaajista (49 vastaajaa). Vaikka kuplien lähdettä ei välttämättä osata nimetä, oleellista näyttää olevan, että vedessä on kuplia, jotka vaikuttavat syntyvään ääneen.

(7) Ääni vedessä. Kun esim. Sankari on veden alla ja yrittää huutaa mutta veteen vaan muodostuu ilmakuplia.

Monissa veden ääniin liittyvissä vastauksissa mainitaan vedenalaisuus – ääni saattaa syntyä vedenpinnan alapuolella ja kyseessä voi olla esimerkiksi sukeltaminen tai jonkin esineen uppoaminen. Suurin osa vastaajista kertoo *plulur*-imitatiivin kuvaavan veden tai yleisemmin nesteen ääniä, mutta jotkin vastaajat ovat myös täsmentäneet, millaisesta nesteestä voisi olla kyse. Erilaisiksi nesteiksi on mainittu muun muassa ketsuppi, geeli ja kastike.

Muuhun kuin nesteen ääniin liittyvät vastaukset ovat hyvin harvassa. Kuitenkin kuusi vastaajaa mainitsee *plulur*-imitatiivin merkitykseksi jonkinlaisen kirjan, lehden tai paperien selaamisen. Tällaiset vastaukset toivat mieleeni heti *plärätä*-verbin, ja kaksi vastaajaa mainitsikin pläräämisen omassa vastauksessaan. *Plulur* assosioidaan pläräämiseen epäilemättä samansuuntaisen kirjoitus- ja äänneasunsa vuoksi. Tässä voi nähdä viitteitä deskriptiivisanastoon liittyvästä vokaalivaihtelusta; sana voi olla semantiikaltaan yhdistettävissä toiseen sanaan, vaikka sanoissa olisikin eri vokaalit, jos sanan konsonantit ovat samat tai lähes samat. Kyseisen imitatiivin yhteys verbiin ei kuitenkaan näytä olevan yhtä suora kuin esimerkiksi *hauks*-imitatiivilla. *Plulur*-imitatiivin rinnastaminen sanoihin, jotka sisältävät samoja äänneitä, näkyy myös niissä kolmessa vastauksessa, joissa

merkitykseksi kerrotaan pulun ääntely. Lisäksi *pulputtaa*-verbi mainitaan vastauksissa muutamia kertoja.

Kyselyyn saamistani vastauksista tulee ilmi, että *plulur*-imitatiivin kuvaamassa tapahtumassa liike on hyvin tärkeässä osassa. Neste esimerkiksi virtaa, valuu, purskahtaa tai karkaa johonkin. Siitä ei kuitenkaan olla kovin yksimielisiä, kuvaako *plulur* jotakin jatkuvaa toimintaa vai yksittäistä tapahtumaa. Esimerkiksi veden virtaamiseen liittyviin vastauksiin liittyy sellainen ajatus, että veden virtaus on jatkuvaa, mutta osa vastaajista taas painottaa, että kyseessä on yksittäinen tapahtuma. Tällaisia merkitysselityksiä ovat esimerkiksi ne lukuisat vastaukset, joissa *plulur*-imitatiivin kuvaillaan merkitsevän sitä, että rajattu määrä vettä valuu viemäriin.

Koska alkuperäisen sarjakuvaruutunsa yhteydessä *plulur*-imitatiivi kuvasi suuren vesimassan liikkumista ja näin ehkä myös voimakasta ääntä, olin kiinnostunut siitä, millaiseksi kyselyn vastaajan mieltävät *plulur*-imitatiiviin liittyvän äänenvoimakkuuden. Monivalintatehtävässä noin 59 % vastaajista ajatteli *plulur*-imitatiivin viestivän hiljaisesta äänestä. Toiseksi suosituin vastausvaihtoehto oli ”jotain siltä väliltä”, jonka valitsi noin 34 % vastaajista. Vain noin 4 % vastaajista (9 vastaajaa) oli sitä mieltä, että *plulur* kertoo voimakkaasta äänestä. ”Ei kuvaa ääntä” -vastausvaihtoehdon taas valitsi noin 3 % vastaajista (6 vastaajaa).

Toiseen monivalintatehtävään, jossa arvioitiin *plulur*-imitatiivin äänenkorkeutta, kyselyn osallistujat olivat vastanneet seuraavaa: ”matalaa” noin 46 %, ”korkeaa” noin 13 %, ”jotain siltä väliltä” noin 38 % ja ”ei kuvaa ääntä” noin 3 % (6 vastaajaa). Äännesymbolisessa tutkimuksessa *u*-vokaali on liitetty voimakkaiden äänten kuvaamisen lisäksi muun muassa mataliin ääniin (Hinton ym. 1994: 10). Kyselyni vastaukset puoltavat tätä ainakin jossain määrin. Kun monivalintatehtävien vastauksia tarkastelee rinnakkain, voi tehdä päätelmän, että *plulur* kuvaa vastaajien mukaan ääntä, joka ei ole erityisen voimakas eikä äänenkorkeudeltaan kovin korkea. Nesteen liikkumiseen liittyvät äänet eivät liene yleisesti erityisen voimakkaita, mikä selittää vastaajien semantiikkakuvauksia. Suurta tulvaa ja sen voimakasta ääntä ei ehkä voida pitää vaihtoehtona, joka tulisi vastaajille veteen liittyvästä imitatiivista ensimmäisenä mieleen.

Kuten jo *hauks*-imitatiivia käsitellessä tuli ilmi, *u*-vokaali kertoo imitatiiveissa usein voimakkaasta äänestä. Samoin *p*-konsonantti imitatiivin alussa liitetään tavallisesti äänen voimakkuuteen. Jos imitatiivi ei ala yksittäisellä konsonantilla vaan saa parikseen jonkin toisen konsonantin, kuvatus äänen alku on todennäköisesti jollain tapaa epäselvä. Kahden

konsonantin alku voi myös tehdä imitatiivin kuvaamasta äänestä voimakkaamman. (Jääskeläinen 2015: 480.) Kyselyni vastausten perusteella *plulur*-imitatiivi ei kuitenkaan viesti järin voimakkaasta äänestä, vaikka siinä onkin sananalkuinen *p* ja se alkaa kahdella konsonantilla. Kahden alkukonsonantin tuoman äänen epäselvyyden *plulur*-imitatiiviin liittyvistä vastauksista voi kuitenkin löytää; nesteeseen liittyvät äänet voivat hyvin alkaa asteittaisesti, eikä niissä ole “terävää” alkua. Imitatiivin alussa *l*-äänne usein kertoo, että kyse on nesteeseen liittyvästä äänestä (Jääskeläinen 2015: 481). Kyselyni vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että imitatiivi voi olla yhdistettävissä nesteen ääniin silloinkin, kun alun *l*-konsonantti saa edelleen toisen konsonantin.

Plulur-imitatiivi ei sovi yhteenkään Jääskeläisen (2013) esittelemästä kuudesta imitatiivikategoriasta. *Plulur* on siis muodoltaan erikoinen imitatiivi, minkä takia voisi olettaa, että sen merkityksen tunnistaminen olisi ihmisille vaikeaa. Kuitenkin kyselyyni vastaajat jopa odottamattoman yksissä tuumin totesivat, että *plulur* liittyy nesteeseen. *Plulur*-imitatiivin selkeä sijoittuminen nesteen ääntä kuvaavien imitatiivien joukkoon kertoo imitatiivin merkityksen vakiintuneisuudesta siinä määrin, että sitä voisi nimittää tällä perusteella kesyksi imitatiiviksi. *Plulur* on kuitenkin muodoltaan villimpi kuin esimerkiksi *hauks*-imitatiivi, mitä puoltaa sekin, ettei se sovi mihinkään edellä mainituista imitatiivikategorioista. Vaikka imitatiivit rikkovat usein jollain tapaa suomen kielen fonotaksia, on *plulur* siis imitatiiviksikin melko erikoinen. Näiden seikkojen vuoksi nimitän *plulur*-imitatiivia puolivilliksi. Käsittelen seuraavaksi *krlinks*-imitatiivia.

3.1.3 *Krlinks*

Kuva 3. Aku Ankka 46/2008: 26

TAULUKKO 5. *Krlinks*-imitatiivin kuvaaman äänen korkeus vastaajien mukaan.

	matala ääni	korkea ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
KRLINKS	4,0 %	88,9 %	7,1 %	0,0 %

TAULUKKO 6. *Krlinks*-imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuus vastaajien mukaan.

	hiljainen ääni	voimakas ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
KRLINKS	20,5 %	31,1 %	48,4 %	0,0 %

Krlinks-imitatiivi on peräisin tilanteesta, jossa pallo lentää sisään ikkunasta särkien ikkunalasin (kuva 3). *Krlinks* on kyselyni ensimmäisen osion ainoa imitatiivi, jossa on vain yksi vokaali. Seurakseen tämä vokaali saa peräti kuusi konsonanttia. On tavallista, että *i*-vokaali kuvailee onomatopoeettisessa sanastossa korkeita ääniä (mm. Rytönen 1935: 92). Tämän takia hypoteesinani oli, että *krlinks*-imitatiivissa tämä sanan ainoa vokaali voisi ohjata selkeästi sitä, kuinka korkea ääntä imitatiivi kyselyni vastaajien mielestä kuvailee. *Krlinks*-imitatiivi sopii yksitavuisten konsonanttiloppuisten imitatiivien kategoriaan.

Krlinks-imitatiiviin liittyvissä vastauksissa kaikkein yleisin mielipide oli, että *krlinks* kuvaa metalliin liittyviä ääniä. Noin 40 % prosenttia vastaajista mainitsi metallin liittyvän tähän imitatiiviin. Erilaisia metalliesineitä on vastauksissa mainittu monia; kyseessä voi olla

esimerkiksi avain, kolikko, mutteri, metallitölkki, kahleet, lukko, polkupyörän kello tai aterimet.

(8) Metallisen kappaleen ääni toista metallista kappaletta vasten, ehkä avaimen kääntö lukossa tai kolikon sujahdus automaattiin.

(9) Kilinää, jossa jokin kova esin kilahtaa toiseen kovaan esineeseen, esim. aterimet laatikossa

Useimmiten ääni näyttää vastaajien mielestä syntyvän siitä, että metallipinta kohtaa toisen metallin. Metallinen esine voi myös esimerkiksi pudota maahan tai lattialle tai osua lasiseen esineeseen. *Krlinks* liittyy selkeästi nimenomaan koviin pintoihin, ja vastaajat mainitsevat usein *kilinän* tai *kolinan*. Imitatiiveissa *k*-alkuisuus liittyykin yleensä siihen, että äänen lähde on kova tai kuiva (Jääskeläinen 2015: 480).

Noin kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista yhdisti *krlinks*-imitatiivin lasiin liittyviin ääniin. Tavallisimmin ääni syntyy, kun lasi kohtaa jonkin toisen kovan pinnan.

(10) Ikkunan hajoamisen ääni. Ikkuna lyödään rikki jollakin kovalla esineellä ja tulee tämä ääni.

(11) Ääni, joka tulee siitä, kun useampaa lasia kerralla kantanut henkilö laskee ne pöydälle.

Kaikki lasin mainitsevat vastaajat eivät kuitenkaan tarkenna, millaisesta lasista on kyse. Epävarmaksi jää, tarkoittavatko vastaajat tällöin juuri juomalasia vai voiko kyse olla myös esimerkiksi ikkunalasista tai mistä tahansa muusta lasiesineestä.

Vastauksissa on paljon variaatiota sen suhteen, kuvaako *krlinks*-imitatiivi lasien särkymistä vai vain niiden osumista johonkin pysyen kuitenkin ehjänä. Muutama vastaaja mainitsee senkin mahdollisuuden, että lasiin tulee halkeamia, mutta se pysyy kuitenkin kasassa. Vastaajat ovat tämän imitatiivin kohdalla vastauksissaan yllättävän tarkkoja; useampikin vastaaja pohdiskelee, että lasin kohtalolle voi olla enemmänkin mahdollisia selityksiä.

(12) Lasi menee rikki mutta ei pokshtaen vaan esim tärinän voimasta siihen tulee särö. Voi se hajota kokonaankin

Tarkkuudesta kertoo sekin, että *krlinks*-imitatiiviin liittyvissä vastauksissa jotkut vastaajat pohtivat myös imitatiivin eri äänteiden merkityksiä. Viisi vastaajaa mainitsee nimenomaan *r*-äänteen vaikuttavan merkitykseen ratkaisevasti.

- (13) Kenties kahleiden kilinää. KLINKS kuulostaa itsessään metallin (tms) kilinältä, kun taas R-äänne viittaisi johonkin raskaaseen tai painavaan, kuten painavat kahleet.
- (14) Astioiden kolina, mutta ei vain helinää, koska sanassa on r -kirjain. Vaan jotain vähän suurempaa ääntä.

Imitatiivisanastossa sananalkuinen *r*-äänne on tavallista sellaisissa imitatiiveissa, jotka ilmaisevat rikkoutumisen ääniä. Jos *r*:n edellä on yksi tai useampi konsonantti, imitatiivin kuvaama rikkoutuminen on rajumpaa tai äänekkäämpää. (Jääskeläinen 2015: 481.) Noin kolmasosa kyselyyni vastaajista kertoo *krlinks*-imitatiivin kuvaavan tilannetta, jossa jokin esine särkyi. Särkyviksi materiaaleiksi vastaajat ovat maininneet lasin lisäksi muun muassa posliinin. Muutamassa särkymiseen liittyvistä vastauksista toisaalta kerrotaan yleisemmin, että kyse on särkymisen äänestä, eikä vastaaja tarkenna, millaista materiaalia rikkoutuva esine on. Selkeästi yleisin särkyvä materiaali on kuitenkin lasi.

Lasin ja metallin äänien lisäksi vastauksissa *krlinks*-imitatiivin merkitykseksi kuvataan joitain harvinaisempia tapauksia, kuten esimerkiksi puhelimen soittoääni, sytyttimen ääni, jonkin nimeämättömän esineen kolahtaminen tai poikki meneminen ja kehon läpi menevät kylmät väreet. Metallin ja lasin ääniin liittyvät vastaukset ovat kuitenkin selkeässä enemmistössä, ja osassa vastauksista mainitaan nämä molemmat. Valtaosassa kyselyn vastauksista *krlinks*-imitatiivin kuvaamassa tapahtumassa oleellista on kahden pinnan kontakti toistensa kanssa. Nämä pinnat voivat olla joko samaa tai eri materiaalia keskenään.

Myös *krlinks*-imitatiivin semantiikkakuvauksista löytyy muutamia vastauksia, joissa imitatiiviin assosioidaan jokin affektiivinen merkitys. Toisin kuin *hauks*-imitatiivi, *krlinks*-imitatiivi näyttää kertovan jostakin epämiellyttävästä äänestä tai tapahtumasta.

- (15) Kuvaa jotakin kovaa ja rahisevaa: polkupyörän metalliosia vasten hankaa soraa. Ääni ei ole kovin kova, mutta ärsyttävä.

Krlinks-imitatiivin kuvaama ääni voi olla yllättävä ja sattua korviin. Affektiivisuuden mainitsevissa vastauksissa otetaan yleisimmin kantaa juuri imitatiivin kuvaaman äänen

laatuun, joka aiheuttaa kokijassa ikäviä tuntemuksia. Tämä voi liittyä äänenkorkeuteen. Vastaajat ovat hyvin yksimielisiä siitä, että *krlinks*-imitatiivi kuvaa korkeaa ääntä; peräti 89 % vastaajista on valinnut monivalintatehtävässä kyseisen imitatiivin kuvaavan korkeaa ääntä. Vain noin 4 % vastaajista (9 vastaajaa) oli sitä mieltä, että *krlinks* kuvaa matalaa ääntä ja noin 7 % taas sitä mieltä, että ääni on jotakin matalan ja korkean väliltä. Yksikään 225 vastaajasta ei valinnut “ei kuvaa ääntä” -vastausvaihtoehtoa. *Krlinks*-imitatiivin liittämisen epämukaviin ääniin voineekin yhdistää korkeaan ääneen – *krlinks* voi kuvata ääntä, joka on niin korkea, että se vihloo kuulijan korvia ja saa kylmät väreet kulkemaan selkäpiitä pitkin. Kyselyn vastaukset vahvistavat osaltaan käsitystä, jonka mukaan onomatopoeettisissa sanoissa *i*-vokaali liittyy usein korkeisiin ääniin. Korkean äänen lisäksi *i*-vokaali voi onomatopoeettisessa sanastossa liittyä myös äänen heleyteen (Mikone 2002: 112). *Krlinks*-imitatiivin kohdalla heleyden voi liittää ainakin lasiesineiden ääniin. Vaikka nämä äänet eivät olisi erityisen miellyttäviä, ne voivat olla soinniltaan heleitä ja kirkkaita.

Krlinks-imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuudesta vastaajat eivät ole niin yksimielisiä kuin sen korkeudesta. Noin puolet vastaajista (48 %) valitsi imitatiivin kuvaaman äänen olevan jotain voimakkaan ja hiljaisen väliltä. Voimakkaan äänen kannalla oli noin 31 % vastaajista ja hiljaisen noin 21 % vastaajista. “Ei kuvaa ääntä” -vastausvaihtoehdon valinneiden määrä oli johdonmukaisesti tässäkin tehtäväkohdassa nolla. Tässä äänenvoimakkuuteen kantaa ottavat vastaukset ovat jakautuneet melko tasaisesti, joten niistä on vaikeaa tehdä yleistyksiä *krlinks*-imitatiivin viestimän äänen voimakkuudesta. Selvää kuitenkin on, että kyseinen imitatiivi kuvaa jonkinlaista ääntä.

Imitatiiveissa sananalkuinen klusiili saa usein seurakseen likvidan. Tavallisimpia ovat juuri yhden klusiilin ja yhden likvidan yhdistelmät. (Jääskeläinen 2015: 476–477.) *Krlinks*-imitatiivissa alussa klusiilin perässä on kaksi likvidaa, joten se ei edusta tätä kaikkein tyypillisintä klusiili + likvida -tyypin imitatiivivia. Kolmea peräkkäistä konsonanttia tapaa harvoin suomen kielen sanoissa. Sekä suomen että viron kielessä sananalkuiset konsonanttiyhtymät ovat kuitenkin ekspressiiviselle sanastolle tyypillisiä (Mikone 2002: 77). Epätavallisetkin konsonanttiyhtymät ovat puolivilleissä ja villoissa imitatiiveissa tavanomaisia (Jääskeläinen 2015: 467). *Hauks*-imitatiivin tapaan *krlinks* edustaa imitatiivien sanaluokassa tavallista *s*-loppuisuutta. Myös *ks*-loppu on imitatiiveille tunnusomainen piirre (Mikone 2002: 80).

Krlinks-imitatiivin semantiikassa nousee selkeimmin esiin kaksi erilaista selitystä: metalliin ja lasiin liittyvät äänet. Kumpikaan näistä vaihtoehdoista ei kuitenkaan ole huomattavasti yleisempi kuin toinen, joten kyseisen imitatiivin merkitys ei ole hyvin vakiintunut. Vaikka imitatiivin semantiikasta voi tehdä sellaisen yleistyksen, että se kuvaa kovien pintojen osumista toisiinsa, on mielestäni syytä erotella tässä toisistaan metalli- ja lasipintoihin liittyvät äänet. Lasi ja metalli ovat hyvin erilaisia materiaaleja, jotka käyttäytyvät eri tavoin. Molemmat voivat kyllä nähdäkseni esimerkiksi kivistä tai helistä, mutta lasipinnan kiliseminen ja heliseminen on varsin erilaista kuin vaikkapa kahleiden kiliseminen tai ohuen pellin heliseminen. Edellä mainittujen *krlinks*-imitatiivin muotoa ja merkitystä koskevien seikkojen perusteella nimitän kyseistä imitatiivia puolivilliksi. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan *kra-paum*-imitatiivia.

3.1.4 *Kra-paum*

Kuva 4. Aku Ankka 41/2024: 3

TAULUKKO 7. *Kra-paum*-imitatiivin kuvaaman äänen korkeus vastaajien mukaan.

	matala ääni	korkea ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
KRA-PAUM	48,4 %	15,6 %	34,7 %	1,3 %

TAULUKKO 8. *Kra-paum*-imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuus vastaajien mukaan.

	hiljainen ääni	voimakas ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
KRA-PAUM	0,9 %	92,9 %	5,8 %	0,4 %

Kra-paum-imitatiivin lähteenä on sarjakuvaruutu, jossa Ankkalinnassa myrskyää ja salamoii (kuva 4). Imitatiivi on kaksiosainen, ja tässä kontekstissa imitatiivia voisi tulkita niin, että ensimmäinen osa kuvaa salaman jyrättämistä ja toinen osa ääntä, joka kuuluu, kun salama iskeytyy johonkin. *Kra-paum* on reduplikaatioimitatiivi. Reduplikaatioimitatiiveja on kahta tyyppiä: imitatiivit, joissa yksi imitatiivi toistuu täysin samanmuotoisena useamman kuin yhden kerran (*tip tip tip*) sekä imitatiivit, joissa kaksi tai useampi erilainen imitatiivi liittyy yhteen (*viuh-raaps*) (Jääskeläinen 2013: 93). *Kra paum* -imitatiivi edustaa näistä jälkimmäistä. *Kra-paum* on tutkimukseen valitsemistani imitatiiveista ainoa yhdysviivallinen imitatiivi, ja minua kiinnostaa erityisesti se, onko yhdysviivan vaikutus imitatiivin semantiikkaan jotenkin nähtävissä kyselyni vastauksissa. Aavistelin monien vastaajien liittävän *kra-paum*-imitatiivin jonkinlaiseen räjähdykseen, koska ainakin imitatiivin *paum*-loppu tuo mieleeni pamahduksen. Lisäksi imitatiivista löytyy *u*-vokaali, ja kuten jo aiemmin olen todennut, tämä viittaa imitatiiveissa usein kovaäänisyyteen. Tässä imitatiivissa on tosin *au*-diftongi – sama diftongi, joka löytyy *hauks*-imitatiivista, jota kyselyyn vastaajat eivät pitäneet erityisen kovaäänisenä.

Kra-paum ei kokonaisuutena sovi yhteenkään kuudesta imitatiivikategoriasta. Imitatiivin kaksi osaa on kuitenkin mahdollista sijoittaa eri kategorioihin; *kra* on yksitavuinen vokaaliloppuinen imitatiivi ja *paum* taas yksitavuinen konsonanttiloppuinen imitatiivi. Kaksiosaisuutensa vuoksi imitatiivilla lienee mahdollisuuksia kuvata jotakin monimutkaisempaa tapahtumaa kuin yksiosaisella imitatiivilla olisi. Toivon löytäväni kyselyaineistostani sellaisiakin vastauksia, jotka ottavat jotenkin kantaa siihen, miten *kra-paum*-imitatiivin kaksiosaisuus voi vaikuttaa sen merkitykseen.

Hieman yli puolet kyselyn 225 vastaajasta mainitsi vastauksessaan jonkinlaisen räjähdysten, pamahduksen tai paukahduksen. Imitatiivi voi kuvata esimerkiksi ilotulituksen, autokolarin, aseiden, tulivuoren tai paikatun oven ääntä. Lisäksi kahdeksan vastaajaa mainitsi, että kyse voi olla ukkosen äänistä, mikä sopii yhteen imitatiivin alkuperäisen käyttöyhteyden kanssa.

- (16) Aivan valtaisa räjähdys! Esimerkiksi tulivuoren jysähdys taikka dynamiittitehtaan posahtaminen
- (17) Ääni, joka kuuluu, kun ovi läimäytetään kiinni niin, että taulu tippuu seinältä ja hajoaa.
- (18) Voi kuvata esimerkiksi ukkosta. Yleinen "räjähdysääni". Luen tämän imitatiivin aina niin, että loppuosa on kovaäänisempi.

Toisaalta moni vastaajista kertoo *kra-paum*-imitatiivin kuvaavan yleisesti räjähtämistä tai pamahdusta tarkentamatta, mikä räjähtää tai pamahtaa. Syynä voi olla se, että räjähdys on itsessään niin voimakas tapahtuma, ettei välttämättä tunnu oleelliselta mainita, mikä sen aiheuttaa. Tätä ajatusta puoltaa se, miten moni vastaaja keskittyy räjähdysten tai pamahduksen tarkemman kuvaamisen sijaan sen seurauksiin.

- (19) kaksiosainen räsähdys tai pamahdus. jotain menee rikki
- (20) hajoaminen paukahtamalla, rakennuksen romahtaminen tai jonkin suuren putoaminen niin että menee pudotessaan rikki

Sarjakuvien maailmassa prototyyppeisin räjähtävä asia lienee pommi. Vaikka kyselyyn vastaajat tietävät kyselyn imitatiivien olevan peräisin *Aku Ankka* -lehdestä, vain kahdeksan kaikista 225 vastaajasta mainitsee *kra-paum*-imitatiivin kuvaavan pommin räjähtämistä. Voi tosin olla, että ainakin osa räjähdysten yleisesti maininneista on viitannut vastauksellaan nimenomaan pommiin tai muihin räjähteisiin, vaikka niitä ei vastauksessa olisikaan suoraan nimetty. Toki on myös mahdollista, että näin vastaavien mielestä *kra-paum* voi kuvata monenlaisiakin räjähdysä, eivätkä he siksi ole täsmentäneet räjähtämisen aiheuttajaa.

Kyselyn vastausten mukaan kaikki rikkoutumiset eivät kuitenkaan aiheudu välttämättä räjähtämisestä tai sen kaltaisesta tapahtumasta. Muutamien vastaajien mielestä voi käydä niinkin päin, että ensin jokin esine hajoaa ja sitten vasta kuuluu pamahdus. Tällöin vastaajat ovat tavallisimmin kuvanneet imitatiivin *kra*-alun tarkoittavan rikkoutumista ja *paum*-lopun taas siitä seuraavaa pamahdusta. *Paum* voi myös viimeistellä rikkoutumisen.

- (21) Paksun oksan katkaisu, ensin ratkeaminen (*kra*) ja lopullinen katkeaminen (*paum*)

12 vastaajaa mainitsee *kra-paum* imitatiivin kuvaavan jotakin puuhun liittyvää tapahtumaa. Puisiksi asioiksi mainitaan muun muassa ovi, seinä, lauta, puukauha ja puunrunko. Yhteistä näille vastauksille on, että puinen asia rikkoutuu tavalla tai toisella.

Oli kyseessä sitten räjähdys tai muu rikkoutumiseen johtava tapahtuma, keskiössä näyttää olevan *kra-paum*-imitatiivin kuvaaman tapahtuman tuhoisuus; esineet ja asiat muun muassa räjähtävät, putoavat, törmäävät, halkeavat ja sortuvat. Imitatiiveissa *r*-konsonantti varsinkin imitatiivin alussa kertookin usein esimerkiksi repeämisestä, katkeamisesta ja murtumisesta. Toinen konsonantti *r*:n edellä tekee tällaisesta tapahtumasta entistä rajumpaa tai kovaäänisempää (Jääskeläinen 2015: 481.) *Kra-paum* kuvaileekin selvästi tapahtumia, joihin liittyy paljon voimaa.

Pohdin aiemmin, miten *kra-paum*-imitatiivin yhdysviivallisuus ja kaksiosaisuus vaikuttaa sen merkitykseen. Ilokseni moni vastaajista on eritellyt *kra-paum*-imitatiivin kahden osan eri merkityksiä.

(22) Auto jarruttaa (*kra*) ja törmää (*paum*).

(23) Puurakenteiden (lautojen, lankkujen) asteittainen murtuminen vääntämisen tai muut rasituksen seurauksena. *Kra* kuvaa rikki risahtelevaa puuta, *paum* lopullisesta katkeamisesta aiheutuvaa pamahdusta.

Imitatiivin kaksiosaisuuteen huomiota kiinnittävässä vastauksissa imitatiivin osien merkitykset on tavallisesti selitetty niin, että *paum*-loppu kuvaa jonkin asian lopullista tuhoutumista tai rikkoutumista ja *kra*-alku taas toimintaa, mikä johtaa tähän.

Noin kymmenen prosenttia vastaajista mainitsee jo avointen kysymysten vastauksissa, että *kra-paum* kuvaa kovaäänistä tapahtumaa. Monivalintatehtävässä yleisin mielipide ei jää epäselväksi: noin 93 % vastaajista on sitä mieltä, että *kra-paum*-imitatiivi kuvaa voimakasta ääntä. Noin 6 % vastaajista taas valitsi, että *kra-paum* kuvaa ääntä, joka on jotain hiljaisen ja voimakkaan väliltä. Vain kaksi kaikista 225 vastaajasta valitsi imitatiivin kuvaavan hiljaista ääntä, ja vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, ettei imitatiivi kuvaa lainkaan ääntä. Aiemmin nostin esiin, että *kra-paum*-imitatiivissa on sama diftongi kuin *hauks*-imitatiivissa, joka ei kyselyyn saamieni vastausten mukaan kertonut erityisen voimakkaasta äänestä. Pohdinkin *hauks*-imitatiivivia analysoidessani, voisiko imitatiivin *au*-diftongin *a*-vokaali lieventää *u*-vokaalin tavallisesti viestimää voimakasta ääntä. *Kra-paum*-imitatiiviin sama pohdinta ei päde, koska se kuvaa voimakasta ääntä *au*-diftongistaan huolimatta. *Kra-paum*-imitatiivin

kuvaaman äänen voimakkuuteen vaikuttanee paljon juuri sen *kr*-alku. Lisäksi on todennäköistä, että *paum*-loppu luo monille miellelyhtymän pamahtamiseen, joka on tyypillisesti kovaääninen tapahtuma. Tällöin imitatiivin muodon yhteys verbiin on merkittävässä osassa imitatiivin semantiikkaa tulkittaessa.

Monivalintatehtävässä, jossa vastaajat arvioivat *kra-paum*-imitatiivin äänenkorkeutta, hajontaa on enemmän kuin äänenvoimakkuutta koskevassa tehtävässä. Noin 48 % vastaajista valitsi *kra-paum*-imitatiivin kuvaavan matalaa ääntä. Noin 35 % vastaajista taas oli sitä mieltä, että *kra-paum*-imitatiivin kuvaama ääni on jotain korkean ja matalan väliltä. Korkean äänen kannalla oli noin 16 % vastaajista. Vain kolme vastaajaa valitsi vastausvaihtoehdon “ei kuvaa ääntä”. *Kra-paum* näyttää siis kuvaavan todennäköisimmin tapahtumaa, josta kuuluva ääni ei ole erityisen korkea. Tässä pitää ottaa huomioon, että imitatiivin kaksiosaisuus on voinut vaikuttaa siihen, miten vastaajat tulkitsevat sen äänenkorkeutta. On esimerkiksi mahdollista, että jotkut vastaajat pitävät imitatiivin yhtä osaa äänenkorkeudeltaan matalana ja toista korkeana. Tällöin he ovat voineet valita näiden vastausten “keskiarvon” – siis vastauksen “jotain siltä väliltä” – tai muodostaa vastauksensa sillä perusteella, kumpi imitatiivin osista heidän mielestään painottuu imitatiivin kuvaamassa tapahtumassa enemmän. Tällä imitatiivin kaksiosaisuuteen liittyvällä seikalla on toki voinut olla vaikutusta myös siihen, miten kyselyn vastaajat ovat tulkinneet imitatiivin kuvaaman tapahtuman äänenvoimakkuutta.

Kra-paum-imitatiiviin liittyvissä vastauksissa säännönmukaista on, että *kra-paum* kuvaa kovaäänisiä tapahtumia. Yleisin semantiikkakuvaus on räjähdys, pamahdus tai muu vastaava äänekäs ja äkkinäinen tapahtuma, joka aiheuttaa rikkoutumisen tai muuta tuhoa. *Kra-paum*-imitatiiviin kuvaama toiminta ei kuitenkaan näytä painottuvan erityisesti mihinkään tiettyyn materiaaliin, toisin kuin on esimerkiksi *krlinks*- ja *plulur*-imitatiivien kohdalla. Sellainen yleistys voidaan kuitenkin tehdä, ettei *kra-paum* liity pehmeisiin materiaaleihin tai esimerkiksi nesteeseen. *Kra-paum*-imitatiivin muotoon erikoisuutta tuo sen *m*-loppuisuus, mikä ei ole tyypillistä suomen kielen sanoille. Imitatiivien sanaryhmässä *m*- tai *n*-loppuisuus kuvaa usein sointuisia ääniä (Jääskeläinen 2015: 483). *Kra-paum*-imitatiivissa sointuisuus ei kuitenkaan tule ilmi. Edellä mainittujen havaintojen vuoksi nimitän *kra-paum*-imitatiivia puolivilliksi. Siirryn seuraavaksi käsittelemään *pauk pauks* -imitatiivia.

3.1.5 Pauk pauks

Kuva 5. Aku Ankka 39/2024: 29

TAULUKKO 9. *Pauk pauks* -imitatiivin kuvaaman äänen korkeus vastaajien mukaan.

	matala ääni	korkea ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
PAUK PAUKS	52,0 %	12,9 %	34,2 %	0,9 %

TAULUKKO 10. *Pauk pauks* -imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuus vastaajien mukaan.

	hiljainen ääni	voimakas ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
PAUK PAUKS	0,9 %	84,9 %	13,8 %	0,4 %

Pauk pauks -imitatiivin poimin sarjakuvaruudusta, jossa Mummo Ankka korjaa kattoa hakkaamalla siihen nauvoja vasaralla (kuva 5). Myöskään *pauk pauks* ei sovi kokonaisuutena yhteenkään imitatiivikategoriaan, mutta jos sen osat eritellään, se koostuu kahdesta yksitavuisesta konsonanttiloppuisesta imitatiivista. *Pauk pauks* on reduplikaatioimitatiivi, jossa kaksi hieman erilaista imitatiivista ovat peräkkäin ja muodostavat yhden imitatiivin. Imitatiivin kaksi osaa voidaan toki hahmottaa myös vain kahtena itsenäisenä imitatiivina, mutta käsittelen *pauk pauks* -kokonaisuutta tässä tutkimuksessa yhtenä kaksiosaisena imitatiivina. Toisin kuin *kra-paum*-imitatiivissa, *pauk pauks* -imitatiivissa sen kahta osaa ei eroteta toisistaan yhdysviivalla, joten *pauk pauks* edustaa jo hieman erilaista imitatiiviryhmää.

Kandidaatintutkielmassani tutkin *jyns jyns jyns* -reduplikaatioimitatiivista, joka tutkimukseni mukaan viittasi itseään toistavaan ja jatkuvaan jynssäämiseen (Toukovaalkama 2022). Tämä

tapaus ei ole suoraan verrattavissa *pauk pauks* -imitatiiviin, koska sen kaksi osaa eivät ole täysin identtisiä, mutta oletin silti, että vastaavanlainen toistuvuus on tämän imitatiivin semantiikkakuvauksissa läsnä. Lisäksi hypoteesinani oli, että tämä imitatiivi liitetään *paukkua*-verbiin, minkä vuoksi imitatiivin kuvaama ääni voidaan käsittää voimakkaaksi. Moni vastaajista kertoikin *pauk pauks* -imitatiivin kertovan tilanteesta, johon voi liittyä muun muassa paukahdus, pauke, pamahdus, räjähdys, tömähdys tai jyskytys.

(24) Jotakin, mikä pitää poksuvaan tai pamahtelevaa ääntä monta kertaa putkeen.

Poksuvat popcornit, ilotulitteet tai muut vastaavat.

(25) Kiinteiden asioiden yhteen törmäämisestä kuuluva ääni. Esim. kaapin ovien paukuttaminen

(26) Paukahtamisen ääni. Voi merkitä esimerkiksi epäkuntoon menevää ajoneuvoa tai putoavia painavia tavaroita.

Vastauksissa yleisimpiä tällaisen äänen aiheuttajia ovat ase, ilotulite, vasara tai ovi, jota hakataan tai joka paiskotaan kiinni.

Lähes kolmasosa kaikista 225 vastaajasta mainitsee vastauksessaan jonkin hakkaamisen. Tavallisimmin hakataan ovea nyrkillä, mattoa mattopiiskalla tai nauvoja vasaralla.

(27) Paukkeen ääni. Voi kuvata sitä, kun joku hakkaa jotakin esimerkiksi remontoimissa, esim. nauvoja vasaralla.

(28) Joku esim hakkaa ovea kärsimättömästi (ei siis koputa vaan hakkaa)

Pauk pauks -imitatiivin yhteys sen alkuperäiseen kontekstiin näyttää olevan selvä, koska noin neljäsosa vastaajista kertoo imitatiivin tarkoittavan vasaroimista. Kyselyni imitatiiveista *pauk pauks* on ehkä kaikkein tarkimmin pystytty yhdistämään sen alkuperäiseen käyttöyhteyteen. Syynä tähän saattaa olla se, että jos vastaajat liittävät imitatiivin paukuttamiseen, vasarointi voi olla prototyypin ”paukutusääni”, joka vastaajilla tulee mieleen. Kyselyn vastausten perusteella oleellista näyttää olevan myös *pauk pauks* -imitatiivin kuvaaman äänen jatkuvuus – se ei kuvaa välttämättä konkreettisesti kahta kertaa toistuvaa ääntä vaan sellaista ääntä, joka toistaa itseään.

(29) pitkäkestoisempi pauke, esim. vasarointi

Varsinkin tiettyä identtistä imitatiivia toistavat reduplikaatioimitatiivit ilmentävät yleensä imitatiivin kuvaaman äänen jatkuvuutta riippumatta siitä, onko peräkkäisiä imitatiiveja kaksi vai enemmän (Jääskeläinen 2013: 93). Reduplikaatioimitatiivit *jyns jyns* ja *jyns jyns jyns* voivat siis ilmaista toistuvuutta samalla tavalla. Kontekstista riippuen on tosin myös mahdollista, että kaksiosainen imitatiivi kuvaa juuri kahta ääntä ja kolmiosainen kolme ääntä (Jääskeläinen 2013: 98–99). *Pauk pauks* -imitatiivi näyttää kuitenkin luonnehtivan nimenomaan toisteista toimintaa.

Muita vastauksissa usein mainittuja äänilähteitä ovat esimerkiksi paukuteltava kuplamuovi, kovassa tuulessa vuorotellen auki ja kiinni hakkaava ikkuna ja paukkuva pakoputki.

- (30) Toistuvat paukahdukset. Ääni voisi kuulua esim. kun ikkuna hakkaa tuulessa auki ja kiinni toistuvasti.

Yhteistä näille vastauksille lienee kovaäänisyyden lisäksi äänen yhtäkkisyys, osassa ehkä yllättävyyskin. *Pauk pauks* -imitatiiviin liittyvistä vastauksista löytyy myös sellaisia merkityskuvauksia, joissa on mainittu jokin affektiivinen piirre. *Pauk pauks* -imitatiivin kuvaamaa tapahtumaan kerrotaan liittyvän esimerkiksi säikähtyneisyyden, ärsyttävyyden, vihaisuuden ja kärsimättömyyden tunteita.

- (31) Kovaa töminää, pauketta. Vihainen henkilö hakkaa ovea.

Pauk pauks -imitatiiviin liittyvät tunteet eivät ole myönteisiä. Tämä lienee yhteydessä *pauk pauks* -imitatiivin kuvaaman ilmiön äänenvoimakkuuteen – paukahdukset ja muut vastaavat äänet ovat todennäköisesti voimakkaita, ja kovia ääniä tuskin pidetään yleisesti erityisen miellyttävinä. Vaikka jonkin affektiivisen merkityksen sanallistaa vain kymmenen vastaajaa, on syytä ottaa huomioon, että myös muiden vastausten taustalla voi olla jonkinlainen käsitys affektiivisuudesta. Kun *pauk pauks* -imitatiivin kerrotaan usein kuvaavan vaikkapa oven voimakasta hakkaamista nyrkillä, on mahdollista, että tähän liittyy esimerkiksi vihaisuuden tai turhautuneisuuden tunteita. Oven hakkaamisen, voimakkaan koputtamisen tai paiskomisen mainitseekin peräti neljäsosa kaikista 225 vastaajasta.

Nostin aiemmin esiin hypoteesini *pauk pauks* -imitatiivin yhteydestä *paukkua*-verbiin sekä siitä, että miellelyhtymät näihin sanoihin voivat saada vastaajat käsittämään *pauk pauks* -imitatiivin kuvaaman toiminnan kovaääniseksi. Tämä hypoteesi sai vahvistusta monivalintatehtävästä, jossa noin 85 % vastaajista oli sitä mieltä, että *pauk pauks* viestii voimakkaasta äänestä. Noin 14 % valitsi imitatiivin kuvaavan ääntä, joka on voimakkaan ja

hiljaisen välissä. Hiljaista ääntä *pauk pauks* -imitatiivi kuvasi vain kahden vastaajan mielestä. Lisäksi vain yksi vastaaja valitsi vaihtoehdon “ei kuvaa ääntä”. Osa vastaajista myös mainitsee jo avointen kysymysten vastauksissa, että kyse on kovasta äänestä. Imitatiiveissa *p*- ja *b*-alkuisuus liitetäänkin usein voimakkaisiin ääniin (Jääskeläinen 2015: 482).

Äänenkorkeutta koskevassa monivalintatehtävässä hieman yli puolet vastaajista, noin 52 %, valitsi *pauk pauks* -imitatiivin kuvaavan matalaa ääntä. Noin 34 % vastaajista mielsi *pauk pauks* -imitatiivin kuvaaman äänen olevan jotain korkean ja matalan väliltä. Vastaajista noin 13 % taas valitsi imitatiivin kuvaavan korkeaa ääntä. Tässä tehtävässä kaksi ihmistä valitsi vastausvaihtoehdon “ei kuvaa ääntä”, mikä oli hieman epäjohdonmukaisesti yksi enemmän kuin äänenvoimakkuustehtävässä. Kahden monivalintatehtävän perusteella voidaan todeta, että *pauk pauks* -imitatiivi kuvaa todennäköisimmin voimakasta ääntä, joka ei ole kovin korkea. Erityisen selvää on, että *pauk pauks* painottuu imitatiivina ääneen, vaikka se voi toki ilmentää lisäksi myös esimerkiksi liikettä.

Kra-paum-imitatiivin tapaan *pauk pauks* näyttää olevan yhdistettävissä pamahduksiin, paukahduksiin tai muihin voimakkaisiin ääniin. *Pauk pauks* -imitatiivista löytyy yleisesti voimakkaista äänistä viestivä *u*-vokaali, jonka voi nähdä olevan yhteydessä vastaajien näkemyksiin kyseisen imitatiivin kovaäänisyydestä, mutta tämä ei ole välttämättä ensisijainen syy. *Pauk pauks* -imitatiivin lisäksi myös *hauks*- ja *kra-paum*-imitatiiveista löytyy *u*-vokaali. Näiden imitatiivien kohdalla pohdin aiemmin, että tätä yksittäistä vokaalia enemmän imitatiivin kuvaaman äänen semantiikkaan on voinut vaikuttaa imitatiivin muodon yhteys johonkin verbiin, kuten *hauks*-imitatiivin kohdalla haukkaamiseen ja *kra-paum*-imitatiivin kohdalla pamahtamiseen. Myös *pauk pauks* -imitatiivissa voimakkaasta äänestä viestinee ensisijaisesti mielleyhtymä paukkumiseen tai paukahtamiseen.

Tutkimukseni perusteella *pauk pauks* -imitatiivista nousevat selkeimmin esiin semantiikkakuvaukset, joissa keskiössä on kovaäänisyys ja äkkinäisyys. Vaikka esimerkiksi vasarointi, oven hakkaaminen, ilotulitteet ja aseella ampuminen ovat vastauksissa yleisiä *pauk pauks* -imitatiivin merkityskuvauksia, ovat ne keskenään melko erilaisia. Imitatiivin merkitys ei siis näytä olevan erityisen vakiintunut, vaikka yhteneväisyyttä esimerkiksi juuri kovaäänisyyteen liittyen on löydettävissä. Suomen kielen äännejärjestelmän näkökulmasta *pauk pauks* -imitatiiviin tuo erikoisuutta sen *ks*-loppu. Imitatiiveissa *ks*-loppu ei kuitenkaan ole harvinainen piirre. Myös *s*-loppuisuus puoltaa *pauk pauks* -imitatiivin tavanomaisuutta

nimenomaan imitatiivien sanaryhmässä. Tässä mainittujen seikkojen perusteella nimitän *pauk pauks* -imitatiivia puolivilliksi. Viimeiseksi analysoin *vyörynskis*-imitatiivia.

3.1.6 Vyörynskis

Kuva 6. Aku Ankka 2/2010: 10

TAULUKKO 11. *Vyörynskis*-imitatiivin kuvaaman äänen korkeus vastaajien mukaan.

	matala ääni	korkea ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
VYÖRYNSKIS	59,1 %	2,2 %	17,8 %	20,9 %

TAULUKKO 12. *Vyörynskis*-imitatiivin kuvaaman äänen voimakkuus vastaajien mukaan.

	hiljainen ääni	voimakas ääni	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
VYÖRYNSKIS	6,2 %	50,7 %	22,2 %	20,9 %

Vyörynskis-imitatiivin poimin sarjakuvaruudusta, jossa mäkeä alas laskevat hiihtokilpailun osallistujat törmäävät kilpailun tuomaristoon sekä heidän pöytänsä ja tuoleihinsa (kuva 6). Tässä välikohtauksessa tuomariston jäsenet lentävät ympäriinsä tuoleineen ja pöytineen. Pöytä näyttää menevän törmäyksen voimasta myös rikki. Jääskeläisen (2013)

imitatiivikategorioista *vyörynskis* muistuttaa eniten s-sarjaimitatiivin keskimmäistä imitatiivivia. Tällöin imitatiivisarja olisi *vyörynsk*, *vyörynskis*, *vyörynskistä*. Täysin luontevasti kyseinen imitatiivi ei kuitenkaan tähänkään kategoriaan sovi, sillä ainakin imitatiivisarjan ensimmäinen imitatiivi *vyörynsk* vaikuttaa hieman kömpelöltä. Ei kuitenkaan ole mahdotonta, että tällaistakin imitatiivivia käytettäisiin jossakin yhteydessä.

Vyörynskis-imitatiivista hypoteesini oli, että sen merkitys liitetään *vyöryä*-verbiin. *Y*-vokaalilla on imitatiiveissa usein samankaltainen merkitystehtävä kuin *u*-vokaalilla; se kuvaa imitatiiveissa yleensä voimakkaita ääniä (Jääskeläinen 2015: 484). Tämän takia minua kiinnosti erityisesti vastaajien näkemys *vyörynskis*-imitatiivin kuvaaman tapahtuman äänenvoimakkuudesta. *Vyörynskis*-imitatiivista löytyy myös *ö*-vokaali, joka on imitatiiveissa varsin harvinainen (Jääskeläinen 2015: 487). Se mielletään kuitenkin hyvin ekspressiiviseksi äänneeksi, ja on esitetty, että sitä on löytynyt itämerensuomalaisista kielistä alun perin vain ekspressiivisestä sanastosta (Mikone 2002: 70).

Hypoteesini mukaisesti valtaosa vastaajista assosioi *vyörynskis*-imitatiivin vyörymiseen. Lisäksi monet vastaajista kertovat vastauksessaan imitatiivin tarkoittavan jonkin vierimistä. Peräti kaksi kolmasosaa kaikista 225 vastaajasta mainitsee vastauksessaan joko vyörymisen tai vierimisen. Vastauksissa toistuu usein kuvaus, jossa ensin jotakin vyöryy ja sitten törmää johonkin.

- (32) Jokin vyöryy alas esim. mäkeä ja osuu johonkin kovaa.
- (33) Ääni, joka syntyy kun jokin vyöryy alas rinnettä ja törmää lopulta johonkin.
- (34) Jokin vyöryy alas ja törmää/räsähtää johonkin. Esim. kaapissa ollut tavarapaljous putoaa vyöryen alas, jonka jälkeen kuuluu äänekäs rysähdys

Aineistostani löytyy paljon sellaisia vastauksia, joissa ei tarkenneta, mikä vyöryvä asia tai esine on. Tästä huomaa, että *vyörynskis*-imitatiivi ei välttämättä tuo ihmisten mieleen kovin konkreettisia mielikuvia. Vaikka imitatiivin kuvaama tapahtuma – siis useimpien mielestä jonkinlainen vyöryminen – näyttää olevan monelle helposti nimettävissä, epäselvempää on, millaiset asiat tai esineet ovat tässä toiminnassa mukana. Jos vyöryvä asia tai esine kuitenkin mainitaan, on yleisimmin kyse lumivyörystä, jonka nimeää vastauksessaan kolmisenkymmentä vastaajaa. Muita monesti mainittuja vyöryviä asioita ovat yksittäinen iso kivi, kivikasa ja kirjat. Näistä viimeisessä kyse on tyypillisimmin kirjapinon tai kokonaisen

kirjahyllyn kaatumisesta. Vastauksista nousee selkeästi esiin myös *vyörynskis*-imitatiivin kuvaamaan tapahtumaan liittyvän asian tai esineen painavuus tai suurikokoisuus.

(35) Painava esine vyöryy alas kaltevaa lattiaa ja rämähtää päin seinää

Vyörynskis ei siis näytä kuvaavan hentoja kontakteja kevyiden asioiden kesken vaan todennäköisemmin erilaisia rämähdyksiä, rysähdyksiä tai muita rajuja osumisia. Voisiko tästä päätellä, että *vyörynskis*-imitatiivin kuvaama toiminta on myös kovaäänistä?

Kun tarkastelemme monivalintatehtävän tuloksia, imitatiivin kuvaaman toiminnan rajuus ei näytä olevan yksiselitteisessä yhteydessä toiminnan äänenvoimakkuuteen. Suuntaa se kuitenkin antanee; niukka enemmistö (51 %) vastaajista oli sitä mieltä, että *vyörynskis* kuvaa voimakasta ääntä. Vastaajista noin 22 % taas valitsi *vyörynskis*-imitatiivin kuvaavan ääntä, joka sijoittuu voimakkaan ja hiljaisen välille. Vain noin 6 % vastaajista oli sitä mieltä, että imitatiivi kuvaa hiljaista ääntä. Erityisen huomionarvoista on, että tämän imitatiivin kohdalla “ei kuvaa ääntä” -vastausvaihtoehdon valitsi noin 21 % vastaajista. Tämä vaihtoehto oli *vyörynskis*-imitatiivin tapauksessa siis paljon suositumpi kuin yhdenkään toisen imitatiivin kohdalla. Tätä tulosta selittää juuri *vyörynskis*-imitatiivin vahva yhteys *vyöryä*-verbiin. Kun noin viidesosa kaikista vastaajista on sitä mieltä, ettei *vyörynskis*-imitatiivi kuvaa lainkaan ääntä, keskiöön nousee imitatiivin kuvaama toiminta.

Kuten hieman aiemmin jo totesin, *y*-vokaalilla on imitatiiveissa usein kovaäänisyyttä ilmentävä tehtävä. Myös imitatiiveissa melko harvinainen *ö*-vokaali viestii imitatiiveissa tavallisesti varsin voimakkaista äänistä (Jääskeläinen 2015: 487). *Vyörynskis*-imitatiivin merkityskuvaukset eivät ole suuresti ristiriidassa tämän kanssa, sillä imitatiivin ei nähdä ensisijaisesti kuvaavan ainakaan hiljaisia ääniä.

Imitatiivin kuvaaman toiminnan äänenkorkeutta selvittävässä monivalintatehtävässä noin 59 % vastaajista oli sitä mieltä, että *vyörynskis* kuvaa matalaa ääntä. Noin 18 % valitsi imitatiivin kuvaaman äänen olevan jotain matalan ja korkean väliltä. Vain noin 2 % vastaajista (5 vastaajaa) ajatteli imitatiivin kuvaavan korkeaa ääntä. Lisäksi tässäkin monivalintatehtävässä “ei kuvaa ääntä” -vastausvaihtoehdon valinneiden osuus oli odotetusti 21 % vastaajista. Valtaosa vastaajista siis mieltää *vyörynskis*-imitatiivin matalan äänen kuvaajaksi.

Vyörynskis-imitatiiviin liittyvissä vastauksissa on nähtävissä vastaajien käsitys imitatiivin kaksiosaisuudesta ja siten myös sen kuvaaman toiminnan kaksiportaisuudesta.

- (36) Ensin vyöryminen ja sitten johonkin rysähtäminen
- (37) Ehdottomasti lumivyöryn ääni. Sen näkee jo sanasta mutta se myös kuulostaa vyörimiseltä joka päättyy siihen rynskis ääneen osuessaan puihin tai muihin.

Rynskis-lopun erottaminen muusta imitatiivista voi osaltaan selittää *vyörynskis*-imitatiivin kuvaaman tapahtuman rajuutta. Kuten aiemmin totesin, *r*-alkuisuus viestii imitatiiveissa tavallisesti esimerkiksi repeämisestä, katkeamisesta tai murtumisesta. Nämä voidaan käsittää rajuiksi rikkoutumisiksi. *Vyörynskis*-imitatiivi voidaan siis ilmeisesti monen vastaajan mielestä pilkkoa kahteen osaan; ensin jotakin vyöryy, sitten kuuluu *rynskis*. Entä sitten imitatiivin *v*-alkuisuus ja sen vaikutus imitatiivin semantiikkaan? Jääskeläisen (2015: 481) mukaan *v*-alkuiset imitatiivit kertovat usein nopeasta liikkeestä tai ilmapirrasta. Tämä saa kiinnittämään huomiota niihin noin 15 vastaukseen, joissa *vyörynskis*-imitatiivin kerrotaan kuvaavan nopeaa vyörymistä tai muuta vauhdikasta liikettä. On kuitenkin vaikeaa arvioida, onko tähän vauhdikkuuteen syynä ensisijaisesti nimenomaan imitatiivin *v*-alkuisuus vai assosiaatio vyörymiseen, jonka voi ajatella tyypillisimmin olevan melko nopeaa liikkumista.

Kymmenen vastaajaa kertoo *vyörynskis*-imitatiivin olevan jollain tapaa humoristisessa mielessä käytettävä imitatiivi. Lisäksi muutama vastaaja mainitsee, että imitatiivi ei kuulosta luontevalta tai että he eivät itse osaa kuvitella käyttävänsä sitä missään tilanteessa.

- (38) Kuvaa tilannetta kun joku elollinen olento vyöryy hallitsemattomasti rinnettä alas ja törmää pensasiin tai pieniin puihin, jotka katkeavat. Olento ei loukkaannu ja ilmaisu olisi vitsikäs kuvaus tapahtuneesta.

Käsitys *vyörynskis*-imitatiivin huvittavuudesta tai sen vaikeasti kuviteltavasta käyttöyhteydestä voi liittyä imitatiivin pitkään ja monitavaiseen muotoon. Kolmitavuiset imitatiivit edustavat useimmiten imitatiivien *ti*-loppuista muotoa (*supiti supiti*), jossa *ti*-loppuinen imitatiivi tyypillisesti kertautuu. Muuten kolmi- tai useampitavuiset imitatiivit eivät liene yleisiä, mikä voi vaikeuttaa myös *vyörynskis*-imitatiivin merkityksen tarkempaa kuvaamista. *Vyörynskis* on toisaalta hyvä esimerkki Aku Ankka -lehdessä löytyvistä luovista imitatiiveista, joita ei välttämättä löytäisi täysin samanmuotoisena mistään muualta – tai edes uudestaan samaisen lehden sivuilta. Siihen nähden *vyörynskis*-imitatiivin semantiikkakuvaukset ovat yllättävän yhteneväisiä keskenään.

Kyselyyn saamieni vastausten perusteella *vyörynskis*-imitatiivi näyttää olevan melko vakiintunut kuvaamaan vyörymistä, joskin vyöryvä asia tai esine voi olla melkein mikä

tahansa. Todennäköisimmin se on kuitenkin jotakin suurikokoista ja painavaa. Muodoltaan *vyörynskis* ei ole suomen kieleen kovin kummallinen. *Vyörynskis* on imitatiiviksi pitkähkö, mutta toisaalta se edustaa myös yhtä hyvin prototyyppistä imitatiivien muotopiiirrettä, s-loppuisuutta. Kesy-villi-akselilla *vyörynskis*-imitatiivin voisi luontevimmin sijoittaa johonkin puolivillin ja kesyn välimaastoon. Nimitän *vyörynskis*-imitatiivia kuitenkin kesyksi imitatiiviksi, koska se on aineistoni perusteella selkeästi yhdistettävissä tietynlaiseen toimintaan, siis vyörymiseen, ja vyöryvä asia on melko säännönmukaisesti jotakin suurikokoista ja painavaa. Siirryn seuraavaksi käsittelemään kyselyni toista tehtäväosiota.

3.2 Tuottotehtävä

Tässä aluvussa käsittelen vielä kyselyni tuottotehtävän eli toisen tehtäväosion vastauksia. Toiseen tehtäväosioon poimin Aku Ankka -lehdestä sarjakuvaruutuja, joista poistin niissä esiintyneet imitatiivit. Vastaajien piti keksiä näihin kuviin jokin tilanteeseen sopiva imitatiivi näkemättä ruudun alkuperäistä imitatiivia. Jokaisen kuvan kohdalla kerroin vastaajille myös sanallisesti, mihin kuvassa näkyvään tilanteeseen imitatiivi tulisi keksiä. Tämän tarkennuksen tein siksi, että vastaukset ovat paremmin vertailtavissa, kun vastaajat ovat varmasti yhtä mieltä siitä, mihin tilanteeseen he keksivät imitatiivin. Tämän tehtäväosion analyysissä ei ole erikseen taulukkoa, koska vastauksiksi saatujen imitatiivien piirteiden laaja kirjo ei taivu luontevasti taulukkomuotoon. Käsittelen tekstissä kuitenkin kuhunkin ruutuun keksittyjen imitatiivien olennaisimpia piirteitä. Tämä tehtäväosio koostuu viidestä eri sarjakuvaruudusta. Aloitan analyysini ruudusta, jossa šekki revitään kahtia.

Kuva 7. Aku Ankka 1/2010: 4

Tämän sarjakuvaruudun selityksenä vastaajille oli “Hahmo repii šekin kahtia” (kuva 7). Koska imitatiiveissa *r*-alkukonsonantilla kuvaillaan usein muun muassa repeytymisen ääniä (Jääskeläinen 2015: 481), oletukseni oli, että valtaosa tähän imitatiiviin liittyvistä vastauksista on *r*-alkuisia. Hypoteesiini tosin vaikutti varmasti sekin, että alkuperäinen imitatiivi tässä ruudussa oli *rips*. Kyselyyn vastaajat eivät nähneet tätä ruudun alkuperäistä imitatiivaa. Oletus *r*-alkuisten imitatiivien vallitsevuudesta osui oikeaan; kaikista 225 vastaajasta noin 57 % kirjoitti vastaukseksi *r*-konsonantilla alkavan imitatiivin. Kaikista yleisin *r*-alkuinen muoto on juuri *rips*, joka esiintyy vastauksissa samanmuotoisena 38 kertaa. *Revetä*-verbistä muodostettu *reps*-imitatiivi taas esiintyy aineistossa 13 kertaa, eli huomattavasti vähemmän kuin *rips*, vaikka *reps* on ehkä yleisesti melko tavallinen imitatiivi repeytymisten kuvaamiseen. *Rips*-imitatiivin suosion syy tässä yhteydessä löytynee näiden kahden imitatiivin kuvailemasta äänenvoimakkuudesta – *reps* voi kuvailla voimakkaampaa ääntä kuin *rips*, joten *rips*-muoto on osuvampi paperin repeytymisen kuvaamiseen. Toisaalta *e*-vokaali onkin nykyään ekspressiivisessä sanastossa harvinaisuus (Mikone 2002: 70–71). Imitatiiveja, joissa *r* ei esiinny lainkaan, on kaikissa tähän ruutuun liittyvissä vastauksissa vain neljä. Repeytymiseen liittyvien imitatiivien ja *r*-konsonantin yhteys on siis selvä.

Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, *r*-alkuisten imitatiivien lisäksi vastauksissa on runsaasti sellaisia imitatiiveja, joissa *r* esiintyy toisena, kolmantena tai tätäkin myöhempänä kirjaimena. Tällöin *r*:n eteen on laitettu yksi tai useampi toinen konsonantti. Vastauksissa tällaisia muotoja ovat esimerkiksi *sriiips*, *kräts*, *kripps* ja *trrp*. Tällaisten vastausten osuus on peräti 40 %. Kuten jo aiemmin on todettu, imitatiiveissa *r*:n edellä olevat konsonantit voivat tehdä imitatiivin kuvaamasta toiminnasta entistä rajumpaa tai äänekkäämpää. Tämä saattaa olla ajatuksena niiden vastausten takana, joissa *r*:n edelle on laitettu lisäkonsonantti tai -konsonanteja – nämä vastaajat ovat ehkä arvioineet šekin repäisystä kuuluvan äänen voimakkaaksi. Ehkäpä vastaajat myös asettavat itsensä Roopen paikalle kuvan tilanteessa, jossa hän kauhuissaan katsoo ja kuuntelee arvokkaan šekin repimistä. Tällöin repimisen ääni on varmasti niin läpitunkeva, että se täyttää koko huoneen.

Imitatiivin ensimmäisenä kirjaimena *r*-konsonantin jälkeen yleisimpiä ovat *k* ja *s*. Aineistosta löytyviä *k*-alkuisia vastauksia ovat esimerkiksi *krits*, *krrrräts*, *krrrrts* ja *kriip*. *K*-alkuisista imitatiiveista lähes kaikki ovat sellaisia, että *k*:n jälkeen tulee *r*. Aineiston *s*-alkuisia imitatiiveja taas ovat muun muassa *shhhrrrrr*, *skrits*, *sriips* ja *sriuum*.

Valtaosa tähän ruutuun keksityistä imitatiiveista edustaa imitatiivikategorioista yleisintä, yksitavuisia konsonanttiloppuisia imitatiiveja. Tähän harvoja poikkeuksia vastauksissa ovat lähinnä muutamat kaksiosaiset imitatiivit (*riips-rääps, krats-roips, rips raps, krh krh*), mutta kaikkiaan 225 imitatiivista vain 16 edustaa jotakin muuta muotoa kuin yksitavuista konsonanttiloppuisia imitatiivia. Vastauksista löytyvät kaksiosaiset imitatiivit ovat siitä mielenkiintoisia, että kaksi- tai useampiosaisilla imitatiiveilla kuvataan ehkä tyypillisimmin jotakin muuta kuin yksittäistä ääntä tai tapahtumaa. Vastauksissa kaksiosaisien imitatiivien takana saattaa olla ajatus esimerkiksi siitä, että imitatiivin ensimmäinen osa kuvaa repäisyä ja toinen osa sitä, kun šekin kaksi osaa lopulta irtoavat toisistaan.

S-loppuisuus on tähän ruutuun keksityissä imitatiiveissa vallitseva piirre; 79 % imitatiiveista päättyy *s*-konsonanttiin. Imitatiiveissa *s*-loppuisuus lienee niin yleistä, ettei sen voi katsoa erottelevan selkeästi merkityksiä. Loppu-*s*:n sisältävät imitatiivit voivat siis kuvailla hyvin monenlaista toimintaa. Šekinrepimisruutuun keksityt imitatiivit, jotka eivät lopu *s*-konsonanttiin, päättyvät kuitenkin lähes poikkeuksetta johonkin konsonanttiin.

Vokaaliloppuisia imitatiiveja on tähän ruutuun keksittyjen imitatiivien joukossa vain kaksi kappaletta.

Tähän sarjakuvaruutuun keksityissä imitatiiveissa kaikkein yleisin vokaali on *i*. Noin 69 % mainituista imitatiiveista sisältää *i*:n. Jo aiemmin on tullut ilmi, että *i*-vokaalilla on imitatiiveissa usein tehtävänään korkeiden äänten kuvaaminen. Toinen *i*-vokaaliin liitetty yleinen merkitystehtävä imitatiiveissa on imitatiivin kuvaaman äänen hiljaisuus (Jääskeläinen 2015: 484). Molemmat näistä *i*-vokaalin tehtävistä voisi helposti yhdistää šekin repimisestä kuuluvaan ääneen. Suomen kielen vokaaleista ainoat, jotka eivät esiinny lainkaan tämän tehtäväkohdan imitatiiveissa, ovat tyypillisimmin voimakkaista äänistä viestivä *y* ja imitatiiveissa melko harvinainen *ö*. Vastauksissa yleisintä on, että samassa imitatiivissa ei esiinny kuin yhtä vokaalia. Kokonaan pelkistä vokaaleista koostuvaa imitatiivia ei vastauksista löydy. Sen sijaan vain konsonanteista muodostettuja imitatiiveja on muutamia. Näitä ovat esimerkiksi *shhhrrrrrr, skrrts* ja *schkrrrr*.

Kokoavasti voidaan todeta, että vaikka sarjakuvaruudussa näkyvää tapahtumaa, šekin repimistä, voidaan kuvata hyvin monenlaisilla imitatiiveilla, on vastaajien keksimistä imitatiiveista löydettävissä selkeää yhteneväisyyttä. Selvimmin esiin nousevat piirteet ovat *i*-vokaalin yleisyys ja se, että imitatiivin alkupuolelta löytyy *r*-konsonantti. Todennäköisimmin *r* on imitatiivin kirjaimista ensimmäinen, mutta usein se myös saa eteensä jonkin toisen

konsonantin tai konsonantteja, jotka mahdollisesti tekevät repäisyäänestä voimakkaamman. Tähän sarjakuvaruutuun keksitty imitatiivi on tyypillisimmin yksitavuinen ja konsonanttiloppuinen. Siirryn seuraavaksi käsittelemään ruutua, jossa Aku pudottaa vahingossa puhelimensa.

Kuva 8. Aku Ankka 42/2008: 23

Yllä olevan sarjakuvaruudun (kuva 8) selitykseksi kyselyn vastaajat saivat “Puhelin lipeää Akun hyppysistä”. Kuvassa puhelin näyttää myös pyörähtävän ilmassa. Alkuperäinen imitatiivi ruudussa oli *huips*. Tähän ruutuun keksittävästä imitatiiveista minun oli vaikeaa muodostaa hypoteeseja, koska en osannut yhdistää lipeämiseen, putoamiseen tai muuhun vastaavanlaiseen tapahtumaan mitään tiettyjä äänneitä, toisin kuin äsken käsiteltyyn repeämiseen. Tämän takia oletuksenani oli, että tähän ruutuun liittyvissä vastauksissa on paljon variaatiota. Oletukseni osoittautui oikeaksi; tapahtumaan keksityt imitatiivit ovat äänneellisesti paljon monipuolisempia kuin edellisessä tehtäväkohdassa.

Valtaosa tähänkin ruutuun keksityistä imitatiiveista on yksitavuisia ja konsonanttiloppuisia. Noin 78 % vastauksista edustaa tätä imitatiivityyppiä. Imitatiivien yleisin alkukirjain vastauksissa näyttää olevan *v*, jolla alkaa noin 22 % imitatiiveista. Aineiston *v*-alkuisia imitatiiveja ovat esimerkiksi *viuh*, *vips*, *vhumps*, *vuip* ja *vhuuu*. Seuraavaksi yleisimmät alkukirjaimet ovat keskenään lähestulkoon yhtä yleisiä; *k*-, *l*-, *p*- ja *s*-alkuisia imitatiiveja on kutakin aineistossa noin 13–15 %. Vastaajien keksimiä *k*-alkuisia imitatiiveja ovat esimerkiksi *klonks*, *klops*, *klinks* ja *kopps*, *l*-alkuisia *liuks*, *luisk*, *luips* ja *lips*, *p*-alkuisia *pliu*, *pliumps*, *poing* ja *pyörлуiskis* ja *s*-alkuisia *svuih*, *shuip*, *sliup* ja *shvuush*. Esimerkkien kirjosta huomaa, että sarjakuvaruudussa näkyvää puhelimen lipeämistä voidaan kuvata monenlaisilla

imitatiiveilla. Toisin kuin edellisen sarjakuvaruudun kohdalla, alun perin ruudusta löytyvä imitatiivi ei esiinny tehtävän vastauksissa useita kertoja. Alkuperäinen *huips* mainitaan vastauksissa vain kerran, ja *h*-alkuisia imitatiiveja on vastauksissa vain seitsemän. Vastaajien mielestä kaikkein sopivin imitatiivi kuvaan näyttäisi sen sijaan olevan *viuh*, joka esiintyy aineistossa peräti 22 kertaa.

Imitatiiveissa esiintyvistä vokaaleista yksikään ei ole merkittävästi yleisempi kuin muut, mutta kaikkein useimmin esiintyvät *u*, *o* ja *i*. Lisäksi tähänkin ruutuun liittyvissä vastauksissa vokaaliloppuisuus on harvinaista, sillä 225 imitatiivista vain kuusi loppuu vokaaliin.

Vokaalilla alkavia imitatiiveja taas ei löydy yhtäkään. Huomattavaa on, että tähän tehtäväkohtaan keksityissä imitatiiveissa on paljon diftongeja. Eri vokaalit esiintyvät siis usein samankin imitatiivin sisällä. Noin puolet (51 %) vastaajien keksimistä imitatiiveista sisältää vähintään yhden diftongin. Tavallisimmin *i* yhdistyy joko *o*:n tai *u*:n kanssa (*suih*, *sloink*, *boing*). Nähdäkseni ainakin monet *l*-konsonantin ja *iu*-diftongin sisältävät imitatiivit (*liups*, *sliup*, *sliuhh*) ovat yhdistettävissä liukkauteen, joka olisi ymmärrettävä miellelyhtymä puhelimen lipeämisestä.

Yksi yleisimmistä vastauksissa mainituista imitatiiveista, 15 kertaa esiintyvä *lips*, kertonee assosiaatioista lipeämiseen ja lipsahtamiseen. Tehtävänannon muotoilu on väistämättä ohjannut vastaajia jonkin verran tämän tyyppisiin vastauksiin – tätä sarjakuvaruutua auki selittäessäni mainitsin tehtävänannossa, että kyse on lipeämisestä. Vastaukset olisivat varmasti olleet ainakin hieman erilaisia, jos olisin puhunut esimerkiksi puhelimen putoamisesta, lentämisestä tai luiskahtamisesta. Ei kuitenkaan ole olemassa täysin neutraalia sanamuotoa, joka ei vaikuttaisi mitenkään vastaajien keksimiin imitatiiveihin.

Vastauksissa on jonkin verran imitatiiveja, jotka tulkitseen niin, että niissä on kuvattu puhelimen lipeämisen sijaan tai lisäksi sitä, että puhelin osuu maahan tai sarjakuvaruudussa näkyvään kivikkoon. Tällaisia imitatiiveja ovat esimerkiksi *klonk*, *plop koli*, *kilin kalin* ja *sviuh-kränk*. Nämä imitatiivit vaikuttavat kuvaavan kolahduksia tai muita vastaavia ääniä. Itse asiassa eräs vastaus kuuluu näinkin: *isku kiven päälle: kloink klonk*. Tämä vastaaja on halunnut tarkentaa, mitä tilannetta hänen keksimänsä imitatiivi tarkalleen kuvaa. Kyse voi tällaisissa vastauksissa olla siitä, että vastaajat ovat lukeneet kysymyksen hieman huolimattomasti eivätkä he ole kiinnittäneet huomiota siihen, että imitatiivi pitäisi keksiä puhelimen lipeämiseen eikä sen seuraukseen, esimerkiksi kiviin osumiseen, liittyen. Pidän kuitenkin todennäköisimpänä sitä, että vastaajat ovat pitäneet puhelimen maahan osumista

ruudussa näkyvässä tapahtumassa niin oleellisena ja väistämättömänä asiana, että sekin on täytynyt kuvata imitatiivilla. Tähän käsitykseen lienee vaikuttanut sekin, että kuvassa puhelin on pudonnut jo melko lähelle kivikkoa ja on ehkä osumaisillaan siihen. Olisin toki voinut muotoilla tehtävänannon toisinkin ja kirjoittaa ruudun kuvaukseksi esimerkiksi “Puhelin lipeää Akun hyppysistä ja osuu kivikkoon”. Tällöin olisin varmasti saanut vastauksiksi paljon kaksiosaisia imitatiiveja. Tämä muotoilu olisi kuitenkin ollut hieman harhaanjohtavaa, koska puhelimen kivikkoon osumista ei kuvassa näy.

Kun puhelin lipeää Akun hyppysistä, sopii tapahtumaa kuvaamaan kirjava joukko erilaisia imitatiiveja. Todennäköisin alkukirjain tähän tilanteeseen keksitylle imitatiiville on *v*. Imitatiiveissa *v*-alkuisuus tarkoittaa usein ilman läpi putoamista tai nopeaa liikkumista (Jääskeläinen 2015: 481). Vastatuista imitatiiveista toinen esiin nouseva merkittävä seikka on diftongien yleisyys ja erityisesti *i*:n yhdistyminen *u*- tai *o*-vokaaliin. Lisäksi tähänkin ruutuun keksityille imitatiiveille oli ominaista yksitavuisuus ja konsonanttiloppuisuus. Aineiston yleisin imitatiivi, *viuh*, edustaakin kaikkia tässä mainittuja yleisimpiä piirteitä. Seuraavaksi perehdyn sarjakuvaruutuun, jossa Pepi-koira haistelee maata etsiessään jotakin.

Kuva 9. Aku Ankka 14/2010: 23

Tämän ruudun (kuva 9) selityksenä tehtävänannossa oli “Pepi haistelee maata”. Ruudun alkuperäinen imitatiivi, jota vastaajat eivät siis nähneet, oli *nuuh nuuh*. Tähän tapahtumaan liitin mielessäni muutenkin vahvasti *nuuh*-imitatiivin, joka on mielestäni hyvin vakiintunut

imitatiivi kuvaamaan nuuhkimista. Vielä prototyypisempi imitatiivi nuuhkimisen kuvaamiseen lienee tämän imitatiivin reduplikaatiomuoto, jossa samaa imitatiivina on toistettu vähintään kaksi kertaa. Tällöin imitatiivi ilmaisisi nuuhkimisen jatkuvuutta eikä kirjaimellisesti esimerkiksi kahta tai kolmea nuuhkaisua. Nämä oletukseni osuivat oikeaan; vastaajat käyttivät erityisen paljon juuri *nuuh*-imitatiivia.

Kaikkein yleisin muoto vastauksissa on kaksiosainen reduplikaatiomuoto *nuuh nuuh*. Tämä esiintyy aineistossa 117 kertaa eli kattaa 52 % vastauksista. Suurin osa näistä vastauksista on kirjoitettu juuri edellä mainittuun muotoon, mutta olen laskenut tähän määrään mukaan myös yhdysviivalliset *nuuh-nuuh*- sekä yhteen kirjoitetut *nuuhnuuh*-muodot. Lisäksi aineistosta löytyy monia muodoltaan *nuuh nuuh* -imitatiivin kanssa melko samankaltaisia imitatiiveja, kuten esimerkiksi *nuh nuh*, *nuuh nuuhk* ja kolmiosainen muoto *nuuh nuuh nuuh*.

Reduplikaatioimitatiivien kohdalla ei yleensä ole väliä, onko samaa imitatiivina toistettu kahdesti vai useamman kerran, vaan reduplikaatioimitatiivi ilmaisee tyypillisesti molemmissa tapauksissa toiminnan toistuvuutta tai jatkuvuutta (Jääskeläinen 2013: 93). *Nuuh nuuh* kuvailee siis toisteista nuuhkimista samaan tapaan kuin *nuuh nuuh nuuh*.

Toinen vastauksissa usein esiintyvä imitatiivi on *sniff sniff*. Samansuuntaisia *s*-alkuisia imitatiivimuotoja ovat vastauksissa esimerkiksi *snif snif*, *sniif sniif*, *snif snuf* ja *snifsnifi*. Imitatiivi esiintyy *sniff-sniff*- tai *sniff sniff*-muodossa aineistossa 225 imitatiivin joukossa yhteensä 15 kertaa. Muodoltaan samansuuntaisten imitatiivien määrä on kuitenkin huomattavasti suurempi. Vastauksissa näkynee vieraiden kielten vaikutus; *sniff*-imitatiivi on käytössä ainakin ruotsin ja englannin kielessä, minkä vuoksi se tai sen rinnakkaismuodot voivat olla osalla vastaajista ensimmäinen mieleen tuleva imitatiivi, joka kuvaa haistelun ääniä.

Kuten voi jo arvata, tähän ruutuun keksityistä imitatiiveista suurin osa alkaa *n*-konsonantilla. Vastauksissa *n*-alkuisten imitatiivien osuus on noin 81 %. Toiseksi yleisin alkukirjain on *s*, jolla alkaa 17 % imitatiiveista. Muulla kuin *n*- tai *s*-konsonantilla alkavat imitatiivit siis ovat harvassa. Imitatiivit loppuvat yleisimmin *h*- tai *f*-konsonanttiin. Vastaajien keksimissä imitatiiveista *h*-loppuisten osuus on noin 63 % ja *f*-loppuisten noin 19 %. Myös *k* esiintyy loppukonsonanttina kolmisenkymmentä kertaa (noin 13 % vastauksista). Tällaisia imitatiiveja ovat esimerkiksi *nuusk nuusk* ja *nuuhk nuuhk*. Nämä imitatiivit on todennäköisesti luotu takaperoisesti *nuuskia*- ja *nuuhkia*-verbeistä.

Vokaaleista kaikkein yleisin tähän sarjakuvaruutuun keksityissä imitatiiveissa on *u*; noin 82 % imitatiiveista sisältää tämän vokaalin. Toiseksi yleisin on *i*, joka esiintyy välillä samassakin imitatiivissa kuin *u*. Muiden vokaalien esiintyminen tämän tehtäväkohdan imitatiiveissa on vähäistä. Vokaaleista *a*, *e*, *o* ja *ä* eivät esiinny yhdessäkään imitatiivissa. Toisin kuin viimeksi käsiteltyyn ruutuun keksityissä imitatiiveissa, diftongia ei esiinny yhdessäkään tämän tehtäväkohdan imitatiivissa. Syynä tähän voi olla se, että vastauksissa yleisimmät imitatiivit, siis *nuuh nuuh* ja sen kanssa läheiset imitatiivimuodot, pohjautuvat verbiin, jonka alussa ei ole diftongia. Samalla periaatteella englannin kielen *sniff*-verbi ja ruotsin kielen *sniffa*-verbi ohjailevat imitatiivien muodostamista diftongittomaan muotoon.

Pepi-sarjakuvaruutuun keksityissä vastauksissa huomionarvoista on kaksi- ja useampiosaisen imitatiivien suuri määrä. Tarkoitin tällä imitatiiveja, joiden osat on erotettu toisistaan välilyönnillä tai yhdysviivalla. Tällaisia imitatiiveja on aineistossani noin 84 %.

Reduplikaatioimitatiivien suosiota tässä tehtäväkohdassa voidaan perustella sillä, että kuvassa näkyvä maan haistelu on todennäköisesti toimintaa, jossa haistamisesta kuuluva ääni toistuu monta kertaa. Tällaisten toisteisten tilanteiden kuvaamiseen reduplikaatioimitatiivit sopivat erityisen hyvin. Tehtävässä tähän toisteisuuden tulkintaan on tosin ohjannut jonkin verran jo tehtävänanto – tehtävään kirjoittamani kuvauksen mukaan Pepi *haistelee* eikä vain *haista*. Haistelu voisi silti olla jo kuvankin perusteella tulkittavissa pidempään jatkuvaksi toiminnaksi.

Maata haisteleva koira lienee yleisesti tuttu näky sarjakuvien kuvastosta. Siksi ei ole yllätys, miten yhteneviä tähän sarjakuvaruutuun keksityt imitatiivit ovat keskenään. Maan haistelua kuvaava imitatiivi on kyselyni vastaajien mukaan todennäköisimmin *n*-alkuinen. Imitatiivi on yleensä *nuuh nuuh*, *sniff sniff* tai jokin näiden kanssa melko samankaltainen imitatiivimuoto. Merkittävää on imitatiivin reduplikaatio. Tehtäväkohdan imitatiiveissa vokaalit eivät esiinny kovin monipuolisesti; merkittävän usein esiintyvät vain *u* ja *i*. Lisäksi diftongit loistavat täysin poissaolollaan. Seuraavaksi käsitelen imitatiiveja, jotka on keksitty sarjakuvaruutuun, jossa eräs hahmo läimäisee Akua selkään.

Kuva 10. Aku Ankka 4/2001: 5

Tämän sarjakuvaruudun kuvaukseksi olin merkinnyt tehtävänantoon “Hahmo läimäisee Akua selkään”. Tähän ruutuun odotin vastauksiksi erityisesti *l*-alkuisia imitatiiveja, jotka viittaavat esimerkiksi *läimäyttää*- tai *läpsäistä*-verbeihin. Alkuperäinen imitatiivi sarjakuvaruudussa oli *tläts*, mikä yllätti hieman *t*-alkuisuudellaan. Sarjakuvaruudun alkuperäinen imitatiivi ei kuitenkaan ole aivan tuulesta temmattu, sillä *t*-alkuiset imitatiivit liittyvät usein törmäämiseen tai muunlaisiin kontakteihin (Jääskeläinen 2015: 482). Kyselyni vastauksissa *t*-konsonantilla alkavat imitatiivit olivat kuitenkin selkeässä vähemmistössä; niitä löytyi 225 imitatiivin joukosta vain 10.

Vastaajien keksimissä imitatiiveissa suosituin alkukirjain on *l*. Tällä konsonantilla alkaa puolet vastauksista (noin 49 %). Yleisin *l*-alkuinen muoto on *läps*, joka esiintyy aineistossa yhteensä 72 kertaa. Tämä tarkoittaa noin kolmasosaa kaikista tähän sarjakuvaruutuun keksityistä imitatiiveista. Muutaman kerran esiintyy myös reduplikaatiomuoto *läps läps*. Lisäksi vastauksissa on sellaisia imitatiiveja, joissa imitatiiviin sisältyy *läps*, mutta eteen on laitettu lisäksi jokin konsonantti. Tällaisia muotoja ovat esimerkiksi *släps*, *pläps* ja *fläps*. Tämän tyyppisiä imitatiivimuotoja on aineistossa 15 kappaletta. Konsonanttien lisäys voi toimia samalla tavalla kuin *r*-konsonantinkin kanssa – lisäkonsonantit tekevät ehkä imitatiivin kuvaamasta äänestä tai toiminnasta entistä kovaäänisempää tai rajumpaa. Sekin on mahdollista, että *l*:n edessä oleva konsonantti tuo imitatiivin kuvaaman äänen alkuun enemmän hälyisyyttä.

S-sarjaimitatiivin *läisk*, *läiskis*, *läiskistä* ensimmäinen ja toinen muoto löytyvät vastauksista yhteensä 25 kertaa. Keskimmäisen *läiskis*-muodon osuus tästä on 13 kappaletta. Määrä on

yllättävän suuri, koska *s*-sarjaimitatiivin keskimäinen muoto on tyypillisesti vanhahtavampi kuin sen ensimmäinen muoto (Jääskeläinen 2013: 86). Nykyisin suositaankin eniten *s*-sarjaimitatiivin lyhyintä muotoa (Leskinen 2001: 72). On kuitenkin myös imitatiiveja, joissa sarjan keskimäinen muoto on yleinen. *Läisk, läiskis, läiskistä* -imitatiivisarja kuulune näihin; *läiskis* vaikuttaa vähintään yhtä luontevalta kuin *läisk*, ja tätä väitettä tukee *läiskis*-muodon esiintyvyys aineistossa. Sarjan viimeistä *läiskistä*-muotoa ei esiinny aineistossani kertaakaan.

Tehtäväkohdan imitatiiveissa *l*:n jälkeen yleisin ensimmäinen kirjain on *s*. Noin 17 % imitatiiveista alkaa *s*-konsonantilla. Näitä imitatiiveja ovat esimerkiksi *släp, släps, släms* ja *sväp*. Yhdenkään imitatiivin alussa *s* ei esiinny ilman toista konsonanttia perässään. Kolmanneksi yleisin alkukirjain on *p*, jolla alkaa noin 13 % imitatiiveista. Näitä ovat esimerkiksi *pläts, plap, pthh* ja *pam*. Koska imitatiivien *p*-alkuisuus kertoo tyypillisesti voimakkaista äänistä (Jääskeläinen 2015: 482), ovat *p*-alkuisella imitatiivilla vastanneet voineet käsittää kuvassa näkyvän tilanteen voimakkaaksi läimäytykseksi ja siten ehkä myös voimakkaan äänen tuottajaksi. Tästä näkökulmasta *p*-alkuisten imitatiivien määrä on ehkä yllättävänkin pieni – sarjakuvaruutua tarkasteltaessa vaikuttaa siltä, että toinen hahmo ottaa vauhtia ja läimäisee Akua niin kovaa kuin ikinä kykenee. Lisäksi osa vastaajista on saattanut huomata, että kuvassa Akulla on päällään takki, joka on voinut vaikuttaa läimäisystä lähtevään ääneen. Toinen voimakkaista äänistä kertova piirre imitatiiveissa on alku-*j* (Jääskeläinen 2015: 480, 482), mutta sitä ei esiinny tämän tehtäväkohdan imitatiivien alkukirjaimena kertaakaan.

Kuten tähän mennessä esitellyistä esimerkeistä voikin jo aavistaa, tähän sarjakuvaruutuun keksityissä imitatiiveissa kaikkein yleisin vokaali on *ä*. Vastauksista 88 % sisältää *ä*-vokaalin. Vokaaleista *e* ja *y* eivät esiinny yhdessäkään imitatiivissa, muutkin vokaalit *ä*:n lisäksi melko vähäisesti. Jääskeläisen (2015: 484) mukaan *ä*-vokaalia löytyy usein imitatiiveista, jotka kuvaavat keskivoimakkaita ääniä. Lisäksi tämän tehtäväkohdan imitatiiveista 20 % sisältää diftongin. Tällaisia imitatiiveja ovat esimerkiksi *läims, läiskis, mäiskis* ja *tsuih*. Tavallisimmin diftongi on *äi*. Tämä diftongi esiintyykin muun muassa verbeissä *läimäyttää, läiskiä* ja *mäiskiä*, joista vastaajat ovat todennäköisesti takaperoisesti johtaneet *äi*-diftongin sisältäviä imitatiiveja.

Kun Akua läimäytetään selkään, tapahtumaa kuvaava imitatiivi alkaa todennäköisimmin *l*-konsonantilla tai konsonanttiyhtymällä, jonka toisena vokaalina on *l*. Kaikista yleisin

imitatiivimuoto on *läps*. Tähän tapahtumaan keksityille imitatiiveille leimallinen piirre on myös *ä*-vokaali. Tämän vokaalin ylivoimaisuutta aineistossa voidaan perustella imitatiivien yhteydellä *ä*-verbeihin, joista vastaajat ovat imitatiiveja takaperoisesti muodostaneet. Tähän ruutuun keksityistä imitatiiveista valtaosa on yksitavuisia ja konsonanttiloppuisia, mutta mukaan mahtuu myös esimerkiksi *s*-sarjaimitatiivin *-is*-muotoja (*läiskis*, *mäiskis*) ja muutama muukin kaksitavuinen imitatiivi (*fläpäm*, *tsa-pam*). Viimeiseksi tarkastelen vielä sarjakuvaruutua, jossa Aku käyttää pensasleikkuria hänen ja naapurinsa Teppo Tulpun yhteiseen pensasaitaan.

Kuva 11. Aku Ankka 34/2024: 32

Yllä olevan ruudun selitys tehtävässä oli “Aku leikkaa pensasta pensasleikkurilla”.

Alkuperäinen imitatiivi tässä ruudussa oli *vrään*. Tätä tapahtumaa kuvaaviin imitatiiveihin en osannut liittää muita hypoteeseja kuin sen, ne sisältävät paljon *r*-kirjainta. Varsinkin imitatiivin lopussa *r* kuvaakin usein koneiden ääniä ja esimerkiksi pirinää. Loppu-*r* voi kuvata ääntä, joka on nopeasti itseään toistavaa ja värisevää (*sur*, *prrr*). (Jääskeläinen 2015: 483.) *R*-konsonantin rooli tähän ruutuun keksityissä imitatiiveissa olikin suuri; 225 vastauksesta vain yhdeksän imitatiivia oli sellaisia, ettei niissä esiintynyt *r*-konsonanttia.

Toisin kuin joidenkin aikaisemmin käsiteltyjen ruutujen kohdalla, tähän ruutuun keksityistä imitatiiveista mikään ei tavallisesti esiintynyt aineistossa täysin samanmuotoisena kovin montaa kertaa. Yleisimpien imitatiivimuotojen joukossa ovat on *vrumm* ja *surrur*, jotka esiintyvät aineistossa molemmat kuusi kertaa. Aineistossa on kuitenkin lukemattomia imitatiiveja, jotka ovat muodoltaan hyvin lähellä näitä. *Vrumm*-muodon kanssa läheisiä ovat esimerkiksi muodot *vrrrmm*, *wruuuumm* sekä *vruuum* ja *surrur*-muodon kanssa taas

esimerkiksi *surrrr*, *surrurrur* sekä *sur-rurs*. Aineistossa on tavallista, että samoista kirjaimista muodostetaan keskenään hiukan erilaisia imitatiiveja. Imitatiivin palaset näyttävät siis olevan selvillä, mutta kukin vastaaja käyttää niitä hieman eri tavoin.

Vaikka *r* on hyvin yleinen tämän tehtäväkohdan imitatiiveissa, se on melko harvinainen ensimmäisenä kirjaimena. Imitatiiveista vain 15 alkaa *r*-konsonantilla, ja tämä vastaa noin seitsemää prosenttia tehtävän imitatiiveista. Tähän ruutuun keskityissä imitatiiveissa kaikkein yleisin alkukirjain on *v*, jolla myös ruudun alkuperäinen imitatiivi alkaa. Noin 26 % vastauksista on *v*-alkuisia. Tällaisia imitatiiveja ovat esimerkiksi *vruuuu*, *vriuhmmmm*, *vrööööm* ja *vrziuum*. Lähes kaikissa *v*-alkuisissa imitatiiveissa *v* saa peräänsä *r*-konsonantin. Toiseksi yleisin ensimmäinen kirjain on *s*, jolla alkaa noin 22 % imitatiiveista. Tähän joukkoon kuuluvat esimerkiksi *srruum*, *sikssiks*, *skrrrr* ja *säksätisäksäti*. *V*- ja *s*-konsonanttien jälkeen *b*, *k*, *p*, *r*, *t* ja *w* ovat alkukirjaimina keskenään lähes yhtä yleisiä – niiden kunkin osuus on aineistossa noin 6–7 %.

Aineiston imitatiiveissa kaikkien yleisin vokaali on *u*. 39 % tehtäväkohdan imitatiiveista eli 87 imitatiivia sisältää *u*-vokaalin. Pensasleikkurin ääni on todennäköisesti melko voimakas, ja siksi kovaäänisyyttä ilmentävän *u*-vokaalin yleisyys aineistossa ei yllätä. Myös voimakkaita ääniä usein kuvaava *y*-vokaali sen sijaan ei ole aineistossa yleinen. Se löytyy vain kuudesta imitatiivista. *U*:n jälkeen yleisin vokaali tähän ruutuun keksityissä imitatiiveissa on *i*, joka esiintyy 25 imitatiivissa (11 % vastauksista). Vokaaleista *ä* ja *o* ovat aineistossa suunnilleen yhtä yleisiä. Näistä *ä* esiintyy 20 imitatiivissa ja *o* taas 18 imitatiivissa. Tämän tehtäväkohdan imitatiiveille yleistä on toisaalta myös vokaalien puuttuminen tyystin: 75 imitatiivia eli kolmasosa kaikista tämän tehtäväkohdan imitatiiveista koostuu vain konsonanteista. Tämä on suomen kielen äännejärjestelmän näkökulmasta poikkeuksellista – toisin kuin suomen kielen sanat yleensä, imitatiivit eivät välttämättä tarvitsekaan yhtäkään vokaalia.

Aineistoa tarkastellessa huomaa, että pensasleikkurin ääntä kuvaavissa imitatiiveissa hyvin tavallista on, että jokin kirjain esiintyy vähintään kolme kertaa peräkkäin. Toistuvuus näkyy etenkin konsonanteissa. Vastauksista löytyvät esimerkiksi imitatiivit *prrrrrrr*, *krrrärh*, *trrrrrrr* ja *vrrrrrrr*. Yleisin tämän tehtäväkohdan imitatiiveissa toistuva konsonantti on *r*. *R*-konsonantin pidentyminen onkin imitatiiveissa tavallista (Jääskeläinen 2013: 15). Äänteiden pitkittyminen vertautunee suoraan imitatiivin kuvaaman äänen keston, jolloin sarjakuvaruudussa näkyvässä tilanteessa pensasleikkurin ääni käsitetään pitempään jatkuvana jyrinä yksittäisen, nopeasti ohi olevan jyrähdyksen sijaan. Tällaiset imitatiivit ovat selkeästi

suomen kielen äännerakenteen vastaisia. Ne ovat villedjä imitatiiveja, joille ominaista on kertaluontoisuus. Ne eivät siis välttämättä esiinny missään täysin samanmuotoisena uudestaan.

Toisin kuin edellisen, läimäyttämistä kertovan sarjakuvaruudun kohdalla, tähän kohtaan keksityissä imitatiiveissa imitatiivin muodostaminen takaperoisesti ei ollut niin suuressa roolissa. Sen sijaan vastaajat keksivät paljon imitatiiveja, joissa tapahtuman kuvaus on ekspressiivisempää ja imitatiivi pyrkii aidosti jäljittelemään tapahtumasta kuuluvaa ääntä. Pensaaleikkaamisruutuun keksityille imitatiiveille yleisimmät alkukirjaimet ovat *v* ja *s*. Tavallisin vokaali taas on *u*. Konsonantti *r* esiintyy lähes jokaisessa tämän tehtäväkohdan imitatiivissa, mikä olikin odotettavaa, koska *r*-konsonantti on tyypillinen äänne kuvaamaan imitatiiveissa koneiden ääniä. Vastaajien keksimät imitatiivit ovat melko villedjä. Ominaista niille on esimerkiksi samojen äänneiden toistuminen monta kertaa yhden imitatiivin sisällä. Lisäksi niissä on äänneyhdistelmiä, joita on hankalaa toistaa täysin samanlaisina uudestaan. Tämä kertoo osaltaan tapahtumaan liittyvien imitatiivien muodon vakiintumattomuudesta.

4 Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut suomen kielen imitatiivien muodon ja merkityksen vakiintuneisuutta. Keräsin aineistoa kyselyllä, jolla selvitin vastaajien imitatiivikäsitteitä. Kysely koostui kuudesta imitatiivista (*hauks*, *plulur*, *kra-paum*, *krlinks*, *pauk pauks*, *vyörynskis*), joille vastaajat loivat merkityksiä, ja viidestä sarjakuvaruudusta, joihin vastaajat keksivät itse imitatiiveja. Luomani kysely ja näin myös tutkimukseni oli tietyllä tapaa kaksisuuntainen; ensimmäisessä tehtäväosiossa vastaajat tarkastelevat imitatiiveja ilman valmiiksi annettua kontekstia, toisessa osiossa taas konteksteja ilman valmiiksi annettua imitatiivia.

Hypoteesini mukaisesti vastaajat olivat joidenkin imitatiivien semantiikasta huomattavasti yksimielisempiä kuin toisten. Myös sarjakuvaruutuihin keksittyjen imitatiivien äänteistä löytyi useimmiten säännönmukaisuuksia. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kohdisti huomion vastaajien keksimien imitatiivien sekä imitatiivien semantiikkakuvausten eroihin ja yhtäläisyyksiin. Tähän tutkimuskysymykseen vastausta selvittäessä keskiöön nousi tiettyjen piirteiden määrällinen esiintyvyys aineistossani. Käytännössä tutkimukseni oli siis kvalitatiivisen lisäksi myös kvantitatiivinen, kun selvitin, millaiset vastaukset ovat aineistossani kaikkein yleisimpiä. Toinen tutkimuskysymykseni keskittyi siihen, vaikuttavatko käsittelemäni imitatiivit muodoltaan ja merkitykseltään vakiintuneilta. Tutkimuksessani imitatiivien muotoon syventyi erityisesti toinen tehtäväosio, jossa vastaajat keksivät itse imitatiiveja tiettyihin tilanteisiin ja pääsin analysoimaan eri äänteiden esiintyvyyttä imitatiiveissa. Kolmas tutkimuskysymykseni ohjasi vielä arvioimaan sitä, miten kyselystäni saamani vastaukset suhteutuvat aikaisempaan äännesymboliikan tutkimukseen. Käsittelen vielä kokoavasti tutkimukseni tuloksia näiden tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Analyysini ensimmäisessä osiossa olen tarkastellut merkityksiä, joita kyselyyni vastaajat ovat antaneet ilman kontekstia esitetyille imitatiiveille. Vastauksia analysoidessani olen pohtinut muun muassa imitatiivien muodon vaikutusta niiden semantiikkaan sekä imitatiivien sijoittumista kesy–villi-akselille ja Jääskeläisen (2013) imitatiivikategorioihin. Lisäksi monivalintatehtävät ovat antaneet tietoa imitatiivien kuvaamien äänten voimakkuudesta ja korkeudesta. Tutkimukseni mukaan ensimmäisen tehtäväosion imitatiiveista kaikkein kesyimpiä muotonsa ja merkityksensä perusteella olivat *hauks* ja *vyörynskis*. Nämä imitatiivit olivat siis tutkimukseni mukaan myös kaikkein vakiintuneimpia. Puolivilleiksi määrittelin analyysini perusteella imitatiivit *plulur*, *kra-paum*, *krlinks* ja *pauk pauks*. Näiden imitatiivien

semantiikkakuvauksissa oli enemmän hajontaa. Villejä imitatiiveja ei ollut aineistossani lainkaan, mutta tämä oli odotettavissa, sillä imitatiivi muuttuu aina villistä puolivilliksi, kun se saatetaan kirjalliseen muotoon. Tämä johtuu siitä, että kirjainmerkistö rajoittaa imitatiivin ilmaisuvoimaa. (Jääskeläinen 2013: 30–31.) Esimerkiksi tietyn äänen täydellinen jäljittely kirjaimin ei siis ole mahdollista.

Vastaaajien keksimissä imitatiivien merkityksissä näkyi verbien vahva vaikutus; *hauks-*imitatiivi liitettiin ennen kaikkea *haukata*-verbiin, *pauk pauks-*imitatiivi *paukkua*-verbiin, *vyörynskis-*imitatiivi *vyöryä*-verbiin ja niin edelleen. Toisessa tehtäväosiossa, jossa vastaajat keksivät itse imitatiiveja, hyvin yleinen muodostuskeino oli takaperoisjohto. Näin esimerkiksi maata haistelevaa koiraa kuvattiin usein *nuuhkia*-verbistä takaperoisjohdetulla imitatiivilla *nuuh nuuh*, ja puhelimen lipeämistä hyppysistä taas esimerkiksi *lipsua-* tai *lipsahtaa*-verbistä johdetulla imitatiivilla *lips* tai *luiskahtaa*-verbistä johdetulla imitatiivilla *luisk*.

Takaperoisjohdetut imitatiivit ovat siitä erikoisia, että ne eivät niinkään kuvaa ääntä. Käytetty verbi kuitenkin vaikuttaa siihen, miten vahvasti takaperoisjohdettu imitatiivi liitetään äänen kuvaamiseen. Esimerkiksi *jynssätä*-verbistä johdetun *jyns-*imitatiivin voi tulkita kuvaavan myös jynssäämisestä lähtevää ääntä, mutta *nyökätä*-verbistä muodostetun *nyöks-*imitatiivin yhteys ääneen ei ole lainkaan selvä, koska nyökkäämisestä ei tavallisesti kuulu ääntä. (Jääskeläinen 2013: 288–289.) Takaperoisjohdettujen imitatiivien sanaryhmässä äänen jäljittelyn aste siis vaihtelee. Omassa aineistossani selvästi myös ääntä jäljittelevä imitatiivi oli *reps*, jonka osa vastaajista kirjoitti vastaukseksi ruutuun, jossa šekki revitään kahtia. Tämä *repiä*-verbistä johdetun imitatiivin voi hyvin nähdä kuvaavan repimisen lisäksi myös toiminnasta kuuluvaa ääntä. Toisaalta puhelimen lipeämistä esittävään sarjakuvaruutuun keksitty *luisk*, joka on muodostettu *luiskahtaa*-verbistä, ei ehkä kuitenkaan kuvaa ainakaan ensisijaisesti ääntä. Luiskahtamiseen kun ei liity välttämättä mitään tietynlaista ääntä. Takaperoisjohdetut imitatiivit ovatkin omiaan kuvaamaan tapahtumia, joiden keskiössä ei ole niistä kuuluva ääni.

Verbien yhteys imitatiiveihin on kahtalainen – yhtäältä imitatiiveja voidaan muodostaa verbejä apuna käyttäen, toisaalta taas imitatiivien merkitykset voidaan käsittää siksi, että ne muistuttavat jotakin verbiä. Imitatiivi voi yhdistyä verbiin silloinkin, kun sen alku ei täydellisesti vastaa verbin kirjoitusasua tai kun imitatiiville ja verbille yhteiset äänteet eivät ole sanoissa aivan samassa järjestyksessä. Omassa aineistossani esimerkiksi tästä sopii se, että muutama vastaaja liitti *plulur-*imitatiivin *plärätä*-verbiin.

Tutkimukseni tulokset ovat melko yhteneväisiä aikaisemman suomen kielen äännesymboliikkatutkimuksen kanssa. Mainitsen tässä vielä tiivistäen keskeisimmät analyysissäni ilmenneet äännesymboliset seikat ja suhteutan ne aiempaan äännesymboliseen tutkimukseen. Jo varhain on todettu, että *i*-vokaali liittyy tavallisesti korkeisiin ääniin (mm. Rytönen 1935: 92). Tutkimukseni ensimmäisessä tehtäväosiossa tämä merkitys tuli ilmi varsinkin *krlinks*-imitatiivin kohdalla, kun noin 89 % vastaajista oli sitä mieltä, että se kuvaa korkeaa ääntä. Kyseisessä imitatiivissa *i* on ainoa vokaali, mikä on voinut vahvistaa vastaajien käsitystä korkeasta äänestä. Toisessa tehtäväosiossa *i*:n vaikutus näkyi etenkin kohdassa, jossa vastaajat keksivät šekin repimistä kuvaavia imitatiiveja. Noin 69 % tähän kontekstiin keksityistä imitatiiveista sisälsi *i*:n, ja yleisin näistä on *rips*, joka mainittiin täysin samanmuotoisena 38 kertaa. Imitatiiveissa *i*-vokaalilla voidaan tyypillisesti kuvata myös äänen hiljaisuutta (Jääskeläinen 2015: 484). Sekä korkea ääni että äänen hiljaisuus ovatkin yhdistettävissä šekin repimisestä kuuluvaan ääneen.

Imitatiivin loppukonsonanttina *r* on aikaisemmassa äännesymboliikkatutkimuksessa liitetty ainakin koneiden ääniin. Yleisemmin loppu-*r* voi kuvata nopeasti itseään toistavaa tai värisevää ääntä. Imitatiivin ensimmäisenä kirjaimena *r* kuvailee varsinkin rikkoutumisen ääniä. (Jääskeläinen 2015: 481, 483.) Omassa aineistossani vahvistusta näille antoi ensinnäkin ensimmäisen tehtäväosion *krlinks*-imitatiivi, joka on peräisin sarjakuvaruudusta, jossa ikkuna särkyi. Vaikka tämä sarjakuvaruutu ei ollut kyselyssä näkyvillä, noin kolmasosa vastaajista kuvaili sen merkitsevän jonkin särkymistä. Toiseksi saman tehtäväosion *kra-paum*-imitatiivi liitettiin monesti rikkoutumisiin, ehkä juuri *r*-äänteensä takia. Toisessa tehtäväosiossa *r*-äänten tehtävä rikkoutumisen – tässä tapauksessa tarkemmin repeämisen – ilmentäjänä tuli ilmi šekin repimiseen keksityistä imitatiiveista, joista lähes jokainen sisälsi *r*-konsonantin. Kaikista 225 vastauksesta peräti 221 piti sisällään *r*-äänten, mikä todistaa *r*:n yhteyden repeämisiin. *R*-konsonantin yhteyttä koneiden ääniin taas puolsivat imitatiivit, joita vastaajat ovat keksineet kuvaamaan pensasleikkurin ääntä. 225 vastauksesta vain yhdeksän oli sellaisia, ettei niissä esiintynyt *r*-äännettä.

Imitatiivien alussa *v* kuvailee usein ilmavirtaa, ilman läpi putoamista tai nopeaa liikettä (Jääskeläinen 2015: 481). Kyseinen konsonantti ei ollut aineistossani yleinen. Tämä merkitystehtävä oli kuitenkin löydettävissä osassa niistä imitatiiveista, joita kyselyyni vastaajat olivat keksineet ruutuun, jossa puhelin lipeää Akun hyppysistä. Noin 22 % tehtäväkohdan imitatiiveista alkoi *v*-konsonantilla. Prosenttiluku ei kuulosta paljolta. Kyseisessä tehtäväkohdassa erilaisten imitatiivien kirjo oli kuitenkin niin laaja, että *v* oli

melko pieneltä kuulostavasta prosenttiosuudestaan huolimatta kaikkein yleisin imitatiivien alkukirjain. Yhteys *v*-konsonanttiin on tässä kontekstissa ymmärrettävä; kuvassa puhelin putoaa ilman läpi. Hieman yllättävästi *v*-alkuiset imitatiivit olivat yleisimpiä myös niiden imitatiivien joukossa, joita vastaajat ovat keksineet kuvaamaan pensasleikkurin ääntä. Tällaisten imitatiivien osuus mainitussa tehtäväkohdassa oli noin 26 %. Jos yrittää keksiä yhteyden *v*-vokaaliin yleisesti liitettyjen merkitysten ja ruudussa näkyvän tapahtuman välille, voi joku toki ajatella vaikkapa pensasleikkurin terän nopeaa liikettä. Tämä kuitenkin tuntuu hieman kaukaa haetulta. Siksi vaikuttaa siltä, että pensasleikkurin äänen kuvaamiseen keksityt *v*-alkuiset imitatiivit ovat hieman ristiriidassa aikaisemman suomen kielen äännesymbolisen tutkimuksen kanssa. Mieleen tulee toisaalta ajoneuvon ääntä kuvaileva *vroom*-imitatiivi, joka lienee alun perin englannin kielestä. Vastaajat ovat voineet hyvin ottaa vaikutteita tämän tyyppisistä moottorin ääntä kuvaavista imitatiiveista, mikä selittäisi vastausten eroavuutta suomen kielen äännesymboliikan konventioista.

U-vokaali viestii imitatiiveissa tavallisesti voimakkaasta äänestä (Jääskeläinen 2015: 484). Oma tutkimusaineistoni puolsi tätä käsitystä. Kovaäänisyys, joka liittyy *u*-vokaalin sisältäviin imitatiiveihin, tuli esiin etenkin toisen tehtäväosion kohdassa, jossa vastaajat keksivät imitatiiveja kuvaamaan pensasleikkurin ääntä. Näissä vastauksissa *u* oli kaikkein yleisin vokaali; noin 39 % vastatuista imitatiiveista sisälsi *u*:n. Ensimmäisen tehtäväosion *kra-paum*-imitatiivi, joka sisältää myös *u*-äänteen, kertoi vastaajien mukaan kovaäänisestä tapahtumasta, mutta tähän miellelyhtymään saattoi *u*-vokaalin lisäksi vaikuttaa esimerkiksi imitatiivin *kr*-alku ja assosiaatio pamahtamiseen. Samaten *pauk pauks* -imitatiivin kuvaama toiminta oli vastaajien mukaan kovaäänistä, mutta *u*-vokaalin sijaan merkittävimmäksi voimakkaan äänen ilmentäjäksi noussee kyseisen imitatiivin yhteys *paukkua*-verbiin. Mielenkiintoista on, että *plulur*-imitatiivi, jossa ei ole *u*:n lisäksi muita vokaaleja, ei kertonut kyselyni vastaajien mielestä voimakkaasta äänestä. Syy tähän löytynee siitä, että noin 93 % vastaajista liitti tämän imitatiivin nesteeseen liittyviin ääniin, eivätkä tällaiset äänet tavallisesti ole järin voimakkaita. Imitatiivista löytyvä vokaali ei siis välttämättä itsessään määrää, onko imitatiivin kuvaama tapahtuma kovaääninen vai ei.

Kun *plulur*-imitatiivi yhdistetään erityisesti nesteeseen liittyviin ääniin, selitystä voi etsiä *l*-konsonantista – *l*-alkuiset imitatiivit liittyvät usein juuri nesteiden ääniin (Jääskeläinen 2015: 481). Tutkimukseni perusteella imitatiivi on mahdollista yhdistää nesteiden ääniin silloinkin, kun sen alku-*l* saa eteensä jonkin toisen konsonantin, tässä tapauksessa *p*:n. *L*-äänne nousi merkittäväksi myös toisen tehtäväosion kohdassa, jossa vastaajat keksivät imitatiiveja

kuvaamaan selkään läimäisyä. Näissä imitatiiveissa *l* oli yleisin alkukirjain, ja yleisin imitatiivimuoto oli *läps*. Tällaiset vastaukset eivät kuitenkaan näytä olevan yhteydessä nesteen ääniin, vaan jälleen korostuu verbien rooli imitatiivien muodostamisessa.

Yksi kyselytutkimukseni haasteista oli kyselyn tehtävänantojen muotoilu. Tehtävänantoon olisi voinut kirjoittaa toisen tehtäväosion kohdalle tarkennuksen, että vastaajien tulee keksiä yhteen ruutuun vain yksi imitatiivi. Jonkin verran oli vastauksia, jossa vastaaja oli ehdottanut sarjakuvaruutuun useampaakin eri imitatiiviva. Tietynlaisten imitatiivien määrää laskiessa näiden useampien imitatiivien luetteloiden mukaan ottaminen olisi kuitenkin mutkistanut prosenttiosuuksien laskemista, joten päädyin ottamaan analyysiini tällaisista vastauksista vain ensimmäisenä mainitun imitatiivin. Tämä on voinut hieman vääristää tutkimustulosta, koska vastaaja ei välttämättä ole kirjoittanut vastaukseensa ensimmäiseksi sitä imitatiiviva, jota hän pitää oikeimpana, vaan mainitut imitatiivit voivat olla hänen mielestään kaikki yhtä sopivia. Tällaisten vastausten määrä on kuitenkin aineistoni mittakaavassa melko pieni, joten niiden tuoma vääristymä ei käännä tutkimustuloksiani ylösalaisin.

Tutkimukseni kyselyä suunnitellessani pohdin paljon sitä, kannattaako kyselyn toisessa osiossa näkyvien sarjakuvaruutujen yhteyteen kirjoittaa selvennystä ruudussa näkyvästä tapahtumasta, johon vastaajien pitää keksiä imitatiivi. Tämä tuli mieleeni siksi, että ruudussa voi olla useampikin samanaikainen tapahtuma, jota voisi kuvata imitatiivin avulla. Tällaisen tarkennuksen riskinä oli, että ohjailen vastaajia liikaa omilla sanavalinnoillani. Olisivatko vastaukset erilaisia esimerkiksi silloin, kun puhuisin puhelimen *luiskahtamisesta* enkä *lipeämisestä*? Tai vaikkapa selkään *lyömisestä* selkään *läimäisemisen* sijaan? Todennäköisesti olisivat. Lopulta päätin kirjoittaa kuvien alle tarkentavan kuvauksen tapahtumasta ja pyrkiä näin varmistamaan, että kaikki vastaajat vastaavat samaan asiaan. Kyselyni vastaukset olivat tällöin paremmin vertailtavissa keskenään.

Tiettyjen äänneiden yhdistyminen kielikohtaisesti tiettyihin merkityksiin on mielenkiintoinen ilmiö. Oma tutkimukseni vahvistaa osaltaan käsitystä siitä, että tiettyihin konteksteihin keksityt ekspressiiviset sanat eivät ole sattumanvaraisesti sepitettyjä, vaan niiden taustalla on aitoja äännesymbolisia perusteita – aineistossani jokaisen tehtäväkohdan vastauksista löytyi ainakin jonkin verran äänteellistä säännönmukaisuutta. Osasta tehtäväkohdista tätä säännönmukaisuutta löytyi yllättävänkin paljon, mikä viestii näiden äänteellisten piirteiden vakiintuneisuudesta tiettyyn tehtävään. Toisaalta tällaisia äännesymbolisia perusteita ei sovi esittää mustavalkoisina syy-seuraussuhteina. Esimerkiksi Leskinen (2001: 67) on esittänyt,

että imitatiiviin liittyvät merkitykset eivät välttämättä ole selitettävissä vain imitatiivin äänteiden tai äänneyhdistelmien perusteella. Jaan tämän näkemyksen hänen kanssaan – voidaan kyllä tehdä päätelmiä siitä, mitä tietyt äänteet merkitsevät *usein* tai *yleensä*, mutta kieli ei toimi kuten matematiikka, vaan siitä löytyy aina jotain selittämätöntäkin.

Äännesymboliikan tutkimus kuitenkin antaa suuntaa äänteellisille vastaavuuksille, ja on kiinnostavaa, että ihmiset jakavat käsityksen monista äännesymbolisista piirteistä keskenään usein tiedostamattakin.

Imitatiivit ovat erikoinen sanaryhmä; ne voivat rikkoa häpeilemättä suomen kielen fonotaksia ja esimerkiksi syntyä kertaluontoisiksi ilmauksiksi tiettyyn tilanteeseen. Lisäksi imitatiiveja löytyy hyvin harvakseltaan sanakirjoista, mikä on omiaan vahvistamaan sitä virheellistä käsitystä, että imitatiivit eivät ole oikeita sanoja. Erikoisesta muodostaan ja sanakirjojen ulkopuolelle jäämisestä huolimatta imitatiivien merkitykset voidaan kuitenkin ymmärtää laajalti. Tämän tutkimuksen perusteella ainakin jotkin verbeistä johdetut imitatiivit voisi hyvin merkitä myös sanakirjaan. Esimerkiksi imitatiivi *nuuh nuuh* näyttää olevan hyvin vakiintunut kuvaamaan haistelemista ja *hauks* taas haukkaamista. On toki vaikeaa määrittää rajaa sille, kuinka vahva konsensus tietyn imitatiivin merkityksestä tulee olla, jotta se hyväksyttäisiin sanakirjaan.

Hyödynsin tämän tutkimuksen aineistonkeruukyselyn laatimisessa Aku Ankka -sarjakuvalehteä, koska kyseisessä lehdessä imitatiiveille on tavallisesti luotu suomenkieliset vastineet, ja erilaisten imitatiivien kirjo on hyvin suuri. Kyselystä ja näin myös aineistosta olisi saanut halutessaan paljon laajemmankin, sillä Aku Ankasta imitatiivit eivät lopu kesken. Sarjakuvat yleisesti ovat oiva imitatiivien lähde, ja sarjakuvissa ilmi tuleva ainutlaatuinen kuvien ja imitatiivien suhde onkin aihe, josta löytyisi varmasti lisääkin tutkittavaa. Imitatiivien ja sarjakuvien parissa olisi tilaa esimerkiksi tutkimukselle, jossa selvitetäisiin imitatiivimuotojen ajallista muuttumista sarjakuvissa, jos sarjakuvasta on tehty uudistettu painos vuosikymmeniä ensimmäisen painoksen jälkeen. Sarjakuvissa olisi mahdollista tutkia myös imitatiivien visuaalisen ilmeen vaikutusta niiden merkitykseen. Jatkossa imitatiivitutkimuksessa voitaisiin perehtyä siihenkin, käyttävätkö eri-ikäiset ihmiset imitatiiveja toisistaan poikkeavalla tavalla.

Lähteet

- Hakala, Jenny 2018. *Aku Ankan suomennosten kehitys. Carl Barksin Aku Ankka -tarinoiden alkuperäisten suomennosten ja uudelleenkäännösten erot*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston viestintätieteiden tiedekunta. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103550/1527669673.pdf?sequence=1>. URN:NBN:fi:uta-201805301832.
- Hakulinen, Lauri 1979. *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Otava, Keuruu.
- Hamunen, Markus 2016. Puh pah pelistä pois. Ahti Rytkösen tm-tutkimuksen kohtalo tieteenhistoriallisesta näkökulmasta. [Verkkodokumentti.] *Virittäjä* 120, s. 324–359. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/52698/21107>.
- Herkman, Juha 1998. *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Vastapaino, Tampere.
- Hinton, Leanne – Nichols, Johanna – Ohala, John J. 1994. *Sound Symbolism*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Huumo, Tuomas 1997. *Lokatiivit lauseen semanttisessa tulkinnassa. Ajan, omistajan, paikan ja tilan adverbiaalien keskinäiset suhteet suomen kielessä*. Väitöskirjatutkimus. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja. Painosalama Oy, Turku.
- Itkonen, Erkki 1966. *Kieli ja sen tutkimus*. WSOY, Helsinki.
- Jokela, Milla – Moilanen, Merja 2016. ”Rontatkaa minut rekeen säkkien sekaan älkääkää hiiskuko suunnitelmistani kenellekään”. *Aku Ankka* -sarjakuvalehden verbien semanttista luokittelua. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen laitos. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201605261975.pdf>. URN:NBN:fi:oulu-201605261975.
- Jokinen, Heikki 2005. Klonk ei ole vain klonk. *Tuokio kuvia*, s. 75–88. Toim. Satu Kiiskinen ja Johanna Virkkunen. Äidinkielen opettajain liitto, Helsinki.
- Jääskeläinen, Anni 2013. *Todisteena äänen kuva. Suomen kielen imitatiivikonstruktio*. Väitöskirjatutkimus. [Verkkodokumentti.] Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Unigrafia Oy, Helsinki. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39287/todistee.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. URN:ISBN:978-952-10-8860-5.

- 2015. Suomen äännesymboliikkaa imitatiivien kautta tarkasteltuna. [Verkkodokumentti.]
Virittäjä 119, s. 464–497. Saatavissa:
<https://journal.fi/virittaja/article/view/48004/16814>.
- Kielitoimiston sanakirja 2024. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 19.3.2024. Viitattu 1.12.2024.
- Kokko, Vilma 2013. *KPOW, CHINK, SPLAT. Translations of Sound Effects in Seven Comics*. Pro gradu –tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. Saatavissa:
<https://www.utupub.fi/handle/10024/91497>. URN:NBN:fi-fe201307304217.
- Kuiri, Kaija 2012. *Johdatus semantiikkaan*. Finn Lectura, Helsinki.
- Lakoff, George 1990. The invariance hypothesis. Is abstract reasoning based on image schemas? *Cognitive Linguistics*, s. 39–74. Toim. Dagmar Divjak. De Gruyter Mouton, Berliini.
- Leskinen, Juha 1998. Miten vieraiskielisiä imitatiiveja tunnustetaan? *Oekeeta asijoo. Commentationes Fenno-Ugricae in honorem Seppo Suhonen*, s. 310–315. Toim. Riho Grünthal ja Johanna Laakso. Suomalais-Ugrilainen seura, Helsinki.
- 2001. *Itämerensuomalaista ekspressiivisanaston tutkimusta*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Meskin, Aaron 2009. Comics as Literature? *The British Journal of Aesthetics*, s. 219–239. Oxford University Press, Oxford. Saatavissa: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1093/aesthj/ayp026>.
- Mikone, Eve 2001. Ideophones in the Balto-Finnic languages. *Ideophones*, s. 223–233. Toim. F. K. Erhard Voeltz ja Christa Kilian-Hatz. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- 2002. *Deskriptiiviset sanat. Määritelmät, muoto ja merkitys*. Väitöskirjatutkimus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 879. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Nykysuomen sanakirja I–VI*. Neljäs painos. WSOY, Porvoo–Helsinki 1973 [1951–1961].
- Ojutkangas, Krista – Larjavaara, Meri – Miestamo, Matti – Ylikoski, Jussi 2016. *Johdatus kielitieteeseen*. 1.–5. painos. Sanoma Pro, Helsinki.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2010. Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*, s. 41–70 1. Toim. Pentti Haddington ja Jari Sivonen. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Penttilä, Aarni 1957. *Suomen kielioppi*. WSOY, Porvoo.

- Rhodes, Richard 1994. Aural images. *Sound Symbolism*, s. 276-292. Toim. Leanne Hinton, Johanna Nichols ja John J. Ohala. Cambridge University Press, Cambridge.
- Ruoppila, Veikko 1935. Vokaalivaihtelu äänne- ja merkityso pillisena tekijänä. Piirteitä deskriptiivisistä sanoista. [Verkkodokumentti.] *Virittäjä* 39, s. 128–136. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/29752/8571>.
- Rytkönen, Ahti 1940. *Eräiden itämerensuomen tm-sanojen historiaa*. Jyväskylä.
- 1935. Deskriptiivisistä sanoista. [Verkkodokumentti.] *Virittäjä* 39, s. 90–102. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/29750/8570>.
- Saarinen, Sirkka 1991. *Marilaisen arvoituksen kielioppi*. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki.
- Sivula, Jaakko 1989. Deskriptiiviset sanat. *Nykysuomen sanavarat*, s. 165–182. Toim. Jouko Vesikansa. WSOY, Helsinki.
- Suomalainen, Laura 2017. ”Ihmiset päättivät jäädä asumaan keskelle kukkaniittyä ja siellä ne elivät elämänsä loppuun asti onnellisina.” *Verbit lasten kertomissa saduissa*. [Verkkodokumentti.] Kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten ja viestintätieteiden laitos. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/53803/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201705072224.pdf>. URN:NBN:fi:ju-201705072224.
- Takaki, Akira 2021. *Lits! Lörts! Šlurkt! Šliupšt! Onomatopoeettiset interjektiot suomen, viron, latvian ja liettuan sarjakuvakäännöksissä*. [Verkkodokumentti.] Maisterintutkielma. Helsingin yliopisto. Yleinen kielitiede. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/335699>.
- Tekijänoikeuslaki 1961/404. Annettu 1.9.1961.
- Toukovalkama, Kristiina 2022. *Aku Anikka -lehden imitatiivien semantiikan vakiintuneisuus*. Kandidaatintutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- Vainio, Lari – Kilpeläinen, Markku – Wikström, Alexandra – Vainio, Martti 2023. *Front Is High and Back Is Low: Sound-Space Iconicity in Finnish*. [Verkkodokumentti.] Saatavissa: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00238309231214176>.
- Viimaranta, Johanna 2020. Suomen veden ääniin liittyvien imitatiivien vakiintuneisuus erityyppisten aineistojen perusteella. [Verkkodokumentti.] *Sananjalka* 62, s. 125–155. Saatavissa: <https://journal.fi/sananjalka/article/view/89405/56996>. <https://doi.org/10.30673/sja.89405>.
- Vuori, Mikko 2014. *Elä män tapa! Kielellinen leikittely Jii Roikosen Jasso-sarjakuvassa*. [Verkkodokumentti.] Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. Saatavissa:

<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/96948/Vuori2014gradu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. URN:NBN:fi-fe2014060226072.

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Kysely suomen kielen imitatiiveista

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tämän anonyymin kyselyn tarkoituksena on kerätä aineistoa pro gradu -tutkielmaani, joka käsittelee imitatiivien merkitysten vakiintuneisuutta. Imitatiivilla tarkoitetaan sanaa, joka jäljittelee ympäristön, ihmisen tai eläimen tuottamaa ääntä ja/tai liikettä. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi tömps, naks ja jytyimm. Tämän kyselyn pohjana on Aku Ankka -lehti, jossa imitatiiveja esiintyy usein. Kyselyn ensimmäisessä osiossa pääset kuvailemaan, millaista tilannetta mainittu imitatiivi voisi mielestäsi kuvata. Toisessa osiossa on sarjakuvaruutuja, joihin saat itse keksiä sopivan imitatiivin. Kyselyyn vastaamiseen menee noin 10 minuuttia.

Osio 1.

Tehtävässä saat kuvailla vapaasti, millaista toimintaa tai tapahtumaa mainittu imitatiivi mielestäsi kuvaa. Voit mainita lisäksi jonkin esimerkkitalanteen, jossa kyseistä imitatiivua voitaisiin käyttää luontevasti. Osion lopussa sinun tulee myös valita, kuinka korkea ja voimakasta ääntä mikäkin imitatiivi mielestäsi kuvaa. Vastaa jokaiseen vastausruutuun jotakin. Alla esimerkki siitä, mihin tapaan imitatiiveja voi kuvailla.

HRUMMM: Moottorin ääni. Sana voi kuvata sitä, kun auto kaahaa nopeasti ohi.

1. HAUKS *
2. PLULUR *
3. KRA-PAUM *
4. KRLINKS *
5. PAUK PAUKS *
6. VYÖRYNSKIS *

7. Tässä ja seuraavassa tehtäväkohdassa saat ottaa vielä kantaa aiemmin mainittujen kuuden imitatiivin kuvaaman äänen korkeuteen ja voimakkuuteen. "Ei kuvaa ääntä" -vastausvaihtoehto tarkoittaa, että kyseinen imitatiivi ei mielestäsi kuvaa lainkaan ääntä vaan esimerkiksi pelkästään liikettä.

	Kuvaako imitatiivi matalaa vai korkeaa ääntä? *			
	matalaa	korkeaa	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
HAUKS *	☐	☐	☐	☐
PLULUR *	☐	☐	☐	☐
KRA-PAUM *	☐	☐	☐	☐
KRLINKS *	☐	☐	☐	☐
PAUK PAUKS *	☐	☐	☐	☐
VYÖRYNSKIS *	☐	☐	☐	☐

8.

	Kuvaako imitatiivi hiljaista vai voimakasta ääntä? *			
	hiljaista	voimakasta	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
HAUKS *	☐	☐	☐	☐
PLULUR *	☐	☐	☐	☐
KRA-PAUM *	☐	☐	☐	☐
KRLINKS *	☐	☐	☐	☐
PAUK PAUKS *	☐	☐	☐	☐
VYÖRYNSKIS *	☐	☐	☐	☐

Osio 2.

Tässä kyselyn toisessa osiossa tehtävänäsi on kertoa, mikä imitatiivi voisi kuvata sarjakuvaruudussa näkyvää tapahtumaa. Keksimäsi imitatiivit voivat olla yksi- tai

useampiosaisia. Alla on esimerkkikuva ja -vastaus, jonka jälkeen alkavat varsinaiset kysymykset. Kysymyksiä on 5.

Kysymys: Korpit lentävät ankanpoikien yli. Mikä imitatiivi tätä voisi kuvata?

Vastaus: viuh viuh

9. Hahmo repii šekin kahtia. Mikä imitatiivi tätä voisi kuvata? *

10. Puhelin lipeää Akun hyppysistä. Mikä imitatiivi tätä voisi kuvata? *

11. Pepi haistelee maata. Mikä imitatiivi tätä voisi kuvata? *

12. Hahmo läimäisee Akua selkään. Mikä imitatiivi tätä tapahtumaa voisi kuvata? *

13. Aku leikkaa pensasta pensasleikkurilla. Mikä imitatiivi tätä voisi kuvata? *

Liite 2. Taulukot imitatiivien äänenkorkeudesta ja -voimakkuudesta

TAULUKKO 1. “Kuvaako imitatiivi matalaa vai korkeaa ääntä?” -kysymyksen vastausten jakautuminen prosentteina.

	matalaa	korkeaa	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
HAUKS	32,0 %	5,8 %	50,7 %	11,5 %
PLULUR	45,8 %	12,9 %	38,2 %	3,1 %
KRA-PAUM	48,4 %	15,6 %	34,7 %	1,3 %
KRLINKS	4,0 %	88,9 %	7,1 %	0,0 %
PAUK PAUKS	52,0 %	12,9 %	34,2 %	0,9 %
VYÖRYNSKIS	59,1 %	2,2 %	17,8 %	20,9 %

TAULUKKO 2. “Kuvaako imitatiivi hiljaista vai voimakasta ääntä?” -kysymyksen vastausten jakautuminen prosentteina.

	hiljaista	voimakasta	jotain siltä väliltä	ei kuvaa ääntä
HAUKS	42,2 %	12,9 %	37,8 %	7,1 %
PLULUR	59,5 %	4,0 %	33,8 %	2,7 %
KRA-PAUM	0,9 %	92,9 %	5,8 %	0,4 %
KRLINKS	20,5 %	31,1 %	48,4 %	0,0 %
PAUK PAUKS	0,9 %	84,9 %	13,8 %	0,4 %
VYÖRYNSKIS	6,2 %	50,7 %	22,2 %	20,9 %